

Naar een afgewogen maaiselbeleid

Actualisatie van het Maaiselbeleid van Waterschap De Dommel

Discussienotitie ten behoeve van de nieuwe Beleidsnotitie Maaiselbeheer

Naar een afgewogen maaiselbeleid

Actualisatie van het Maaiselbeleid van Waterschap De Dommel

Discussienotitie ten behoeve van de nieuwe Beleidsnotitie Maaiselbeheer

Colofon

- ▶ Deze notitie is opgesteld door de *Projectgroep Maaiselbeleid* van het Waterschap De Dommel, bestaande uit Lonneke Schilte, Saskia Leijdens, Mark van Lokven, Freek Willems en Jacco de Hoog, in samenwerking met Hans Bleumink | Overland (www.overland.nl)
- ▶ Kaarten: Kristel Timmers, Waterschap De Dommel
- ▶ Foto's: archief Waterschap De Dommel
- ▶ Redactie en lay-out: Hans Bleumink
- ▶ Boxtel, 6 oktober 2008

Inhoud

1	Naar een nieuw maaiselbeleid	1
1.1	Wat gebeurt er nu met maaisel?	1
1.2	Waarom nieuw beleid voor de afvoer van maaisel?	2
1.3	Aanpak: vier modules.....	3
1.4	Kosten: uitgangspunten voor de berekeningen	3
2	Juridische kaders voor het maaiselbeleid	5
2.1	Wet Milieubeheer	5
2.2	Keur en Waterwet: afzet van maaisel op gronden van aangelanden	6
2.3	Wet bodembescherming	7
2.4	Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet	7
2.5	Privaatrechtelijke aansprakelijkheid bodemverontreiniging en veesterfte	7
3	Basismodule: Wettelijke verplichtingen	9
3.1	Afgedreven maaisel	10
3.2	Niet 'schoon en onverdacht' maaisel op eigendommen van aangelanden	10
3.3	Maaisel na riooloverstorten op eigendommen van aangelanden	10
4	Module 1: Gezondheid en milieu	13
4.1	Verontreinigd maaisel op eigen onderhoudspaden	14
4.2	Maaisel na riooloverstorten op eigen onderhoudspaden.....	14
4.3	Veterinaire risico's	14
4.4	Teelt- en mestvrije zones Nitraatrichtlijn LNV	15
5	Module 2: Natuur en Ecologie.....	17
5.1	Ecologische verbindingzones.....	18
5.2	Beekherstel en Natte Natuurparels	18
5.3	Grote Waternavel en andere exoten	19
6	Module 3: Recreatie en maatschappelijk draagvlak.....	21
6.1	Wandelpaden en recreatief medegebruik	22
6.2	Actief Randenbeheer	22
6.3	Bebouwd gebied	23
6.4	Fysieke belemmeringen en grote hoeveelheden maaisel	24
7	De vrijstellingsregeling	26
7.1	Wettelijk kader en voorwaarden.....	26
7.2	Voordelen en mogelijke risico's	27
7.3	Toepassingsmogelijkheden in de praktijk	28
7.4	Uitwerking en implementatie	29
8	Vervolg: implementatie en monitoring.....	30
8.1	Vaststelling	30
8.2	Implementatie en uitvoering	30
8.3	Monitoring en evaluatie	31

In het kort

Deze notitie is bedoeld voor de leden van het algemeen en dagelijks bestuur van Waterschap de Dommel. Doel is om op basis van deze notitie een bestuurlijk besluit te nemen over de vraag hoe het waterschap vanaf 2010 wil omgaan met het achterlaten c.q. afvoeren en verwerken van maaisel dat vrijkomt bij het beheer en onderhoud van zijn eigen watergangen.

Foto: Beheer en onderhoud van de leggerwatergangen is een kerntaak van het waterschap

Waarom nieuw maaiselbeleid?

Het bestaande waterschapsbeleid voor het omgaan met maaisel (uit 2001) is toe aan herziening. Op een aantal punten is (of wordt) wet- en regelgeving aangepast. Er zijn nieuwe inzichten beschikbaar gekomen over de mate waarin maaisel verontreinigingen (zoals zware metalen) opneemt. Ook heeft het waterschap nieuwe standpunten ingenomen over zaken als natuurbeheer, duurzaamheid en leefomgeving, en is een notitie als 'goed nabuurschap' belangrijker voor ons werk geworden. Mede op basis daarvan heeft het waterschap nieuwe situaties benoemd waarin de afvoer van maaisel nodig is. Zo is een enigszins versnipperd maaiselbeleid ontstaan, waarbij een integrale en systematische afweging tussen de beoogde doelen enerzijds en de daarbij behorende kosten anderzijds ontbreekt. Momenteel wordt voor ongeveer 260 km watergang maaisel afgevoerd. De kosten voor het afvoeren en verwerken van maaisel liggen momenteel rond de € 350.000 per jaar.

Doel van deze notitie

- ▶ Inzichtelijk maken aan welke wettelijke eisen het maaiselbeleid van het waterschap minimaal moet voldoen, voor welke waterlopen dat geldt en welke kosten daaraan verbonden zijn;
- ▶ Inzichtelijk maken welke maatschappelijke doelen met het maaiselbeleid gediend kunnen worden, voor welke waterlopen die doelen gelden en welke kosten daaraan verbonden zijn;
- ▶ Een helder kader te schetsen op basis waarvan het bestuur een afgewogen keus kan maken voor het toekomstige maaiselbeleid, waarin doelstellingen, ambities en kosten op een duidelijke manier tegen elkaar zijn afgewogen.

Vier modules

In deze notitie werken we met vier modules. Iedere module betreft een bepaald taakgebied waarvoor de afvoer van maaisel relevant is. Het betreft:

- ▶ **Basismodule: Wettelijke verplichtingen.** In deze module zijn de watergangen opgenomen waar het waterschap vanuit wet- en regelgeving verplicht is maaisel af te voeren.
- ▶ **Module 1: Milieu en gezondheid.** Deze module betreft de watergangen waar de afvoer van maaisel niet wettelijk verplicht is, maar waar het waterschap door het afvoeren van (mogelijk vervuild) maaisel milieu- en gezondheidsschade aan vee wil voorkomen.
- ▶ **Module 2: Natuur en ecologie.** In deze module zijn de watergangen opgenomen waar de afvoer van maaisel bijdraagt aan het realiseren van vastgestelde natuurdoelstellingen en/of waar het laten liggen van maaisel de bestaande natuurwaarden schaadt.
- ▶ **Module 3: Recreatie en maatschappelijk draagvlak.** In deze module zijn de watergangen opgenomen waar het afvoeren van maaisel bijdraagt aan de meer maatschappelijke doelstellingen van het waterschap, zoals recreatief medegebruik en draagvlak.

De basismodule is de verplichte minimumvariant waaraan het waterschap altijd moet voldoen. Voor de overige modules kan het bestuur kiezen. De tabel geeft een samenvatting van de verschillende modules in de huidige situatie en voor de voorgestelde beleidsherziening (voor de korte en langere termijn). Daarbij zijn voor iedere module steeds de meerkosten ten opzichte van de voorgaande modules in beeld gebracht, evenals de totale kosten. We adviseren het bestuur alle 4 de modules op te nemen in het nieuwe maaiselbeleid.

Vrijstellingsregeling

Sinds 2005 bestaat de landelijke *Vrijstellingsregeling plantenresten en tarragrond*. Hierdoor wordt het onder strikte voorwaarden mogelijk maaisel af te zetten en onder te werken op aanpalende percelen. Dit is een interessant alternatief voor het afvoeren en (laten) composteren van maaisel door een composteerbedrijf, omdat het kan bijdragen aan onze duurzaamheidsdoelen én goedkoper kan zijn. Op basis van de positieve ervaringen in de *gebiedspilot waterkwaliteit Kleine Beerze* stellen we voor de Vrijstellingsregeling breder in te zetten en maaisel dat aan de voorwaarden voldoet zo veel mogelijk in het gebied zelf af te zetten. Toepassing hiervan kan een jaarlijkse besparing van tienduizenden euro's opleveren.

Hoe verder?

Nadat het bestuur zich heeft uitgesproken voor één of meerdere modules voor het maaiselbeleid wordt deze discussienotitie aangepast tot de Beleidsnota Maaiselbeleid, waarin het waterschap zijn keuzes en motieven voor het maaiselbeleid verwoordt. De Beleidsnota Maaiselbeleid wordt vervolgens vastgesteld door het dagelijks en algemeen bestuur van het waterschap. In 2010 wordt gestart met de implementatie.

Module	Huidige situatie			Nieuw beleid 2010			Lange termijn
	Maaisel afvoeren?	Aantal km*	Kosten (€)**	Maaisel afvoeren?	Aantal km*	Kosten (€)**	
Basismodule: wettelijk verplicht							
• Afgedreven maaisel / maaiboot / flexibodemmes	Ja	180	234.000	Ja	180	234.000	
• Niet 'schoon en onverdacht' maaisel op eigendommen aangelanden	Deels	10	12.000	Ja	20	24.000	
• Maaisel na overstorten op eigendommen aangelanden	Ja	10	12.000	Ja	10	12.000	Na sanering 0 km
Totaal basismodule		200	258.000		210	270.000	€ 258.000
Module 1: Gezondheid & milieu							
• Niet 'schoon en onverdacht' maaisel op eigen eigendommen	Nee	0	0	Ja	15	25.500	
• Maaisel na overstorten op eigen eigendommen	Nee	0	0	Ja	3	3.500	Na sanering 0 km
• Veterinaire risico's (Jacobskruid)	Maatwerk	0	0	Maatwerk	0	0	
• Teel- en mestvrije zones	Deels	40	68.000	Geheel	80	136.000	
Totaal module 1		40	€ 68.000		98	165.000	€161.500
Module 2: Natuur & Ecologie							
• Ecologische verbindingzones	Ja	10	8.000	Ja	25	20.000	54 km in 2018
• Beekherstel en Natte Natuurparels	n.v.t.	0	0	n.v.t.	0	0	
• Maaisel met veel Grote Waterviel en/of andere exoten	Nee	0	0	Nader uitwerken	?	?	
Totaal module 2		10	€ 8.000		25	€ 20.000	€ 43.000
Module 3: Recreatie & draagvlak							
• Recreatieve routes op onderhoudspaden	Nee	0	0	Klepelen	172	8.500	
• Actief randenbeheer	Nee	0	0	Ja	30	36.000	Maximaal 90 km
• Bebouwd gebied	Ja	10	15.000	Ja	25	37.500	Maximaal 50 km
• Fysieke belemmeringen / grote hoeveelheden	Nee	0	0	Maatwerk	0	0	
Totaal module 3		10	€ 15.000		227	€ 82.000	€ 191.500
Totaal alle modules		260	349.000		560	537.000	681 km € 654.000

* extra aantal km's ten opzichte van eerder genoemde module(s) en categorie(ën); ** kosten afgerond op € 500,-

Vrijstellingsregeling

Door van de Vrijstellingsregeling gebruik te maken kunnen de afvoerkosten voor maaisel aanzienlijk naar beneden gebracht worden. Uit een eerste berekening blijkt dat op de korte termijn een kostenbesparing van circa €89.000 gerealiseerd kan worden en op de langere termijn van circa €140.000. Besparing is met name te bereiken op de categorieën 'afgedreven maaisel', 'ecologische verbindingzones' en 'actief randenbeheer'. Tegenover de besparingen staan overigens wel enige extra organisatorische kosten.

1 Naar een nieuw maaiselbeleid

Foto: Jaarlijks maait het waterschap meer dan 2500 km watergang. Zo'n 10% van het vrijkomende maaisel wordt momenteel afgevoerd

1.1 Wat gebeurt er nu met maaisel?

Bij het onderhoud van de watergangen van het waterschap komt maaisel vrij. Dit maaisel is afkomstig uit de watergang zelf, van de bodem, of van de kant. Het bestaat over het algemeen uit organisch materiaal. In sommige gevallen bevat het maaisel ook verontreinigingen, zoals zware metalen (koper, nikkel, cadmium etc.), bestrijdingsmiddelen of zichtbaar afval (bijvoorbeeld uit riooloverstorten of zwerfafval).

Over het algemeen wordt het maaisel op dit moment achtergelaten op de kant van de eigen onderhoudspaden. Als er geen eigen onderhoudspad is, wordt het maaisel afgezet op de percelen van aangelanden. De aangelanden zijn volgens de Keur verplicht dit maaisel te ontvangen.

In ongeveer 10% van de gevallen zorgt het waterschap er op dit moment voor dat het maaisel wordt verzameld en vervolgens wordt afgevoerd naar een composteringsinstallatie. Afvoer van maaisel vindt in sommige gevallen plaats omdat het wettelijk verplicht is, of omdat de afvoer van maaisel bijdraagt aan het realiseren van bepaalde waterschapstaken (zoals verschrallingsbeheer langs natuurwaterlopen).

De basis voor het maaiselafvoerbeleid is de notitie *Omgaan met groenafval*, die het waterschap in 2001 heeft vastgesteld. In de loop van de tijd heeft het waterschap diverse aanvullende praktijksituaties benoemd, waarin maaisel wordt afgevoerd. Kader 1 geeft een overzicht van de huidige praktijk van maaiselafvoer. Momenteel wordt voor ongeveer 260 km watergang maaisel afgevoerd. De kosten voor het afvoeren en verwerken van maaisel liggen momenteel rond de € 350.000 per jaar.

Kader 1: In welke gevallen voert het waterschap maaisel nu af?

1 Afdrijvend maaisel (bulkmaaisel) en maaisel bij krooshekken

Bij watergangen die met een boot of een flexibodemmes worden gemaaid, drijft het maaisel af. Dit maaisel wordt bij een vangbalk opgevangen en op de veegvuiluitdraaiplaats op een hoop gelegd. Dit maaisel wordt afgevoerd. Ook organisch materiaal en (incidenteel) afgedreven maaisel dat achterblijft in krooshekken en roosters wordt afgevoerd (totaal circa 180 km).

2. Maaisel dat niet schoon en onverdacht is bij watergangen zonder eigen onderhoudspad

Als er geen eigen onderhoudspad is zet het waterschap maaisel op percelen van aangelanden af. Maar als het maaisel niet 'schoon en onverdacht' is voeren we het af. Maaisel is niet 'schoon en onverdacht' als het maaisel grote hoeveelheden zwerfvuil bevat of als de waterbodem de kwaliteit 'niet verspreidbaar over aangrenzende percelen' heeft (zie verder §2.2). Totaal circa 10 km.

3. Maaisel van watergangen na een rioolwateroverstort bij (visuele) verontreiniging

Maaisel wordt afgevoerd uit watergangen waarop een overstort van een gemengd (risicovolle) rioolstelsel uitkomt, én waarbij die overstort in het verleden heeft geleid tot (visuele) verontreiniging. Is er geen sprake van verontreiniging, dan wordt het maaisel niet afgevoerd. Dit geldt alleen voor watergangen zonder eigen onderhoudspad (totaal circa 10 km).

4. Maaisel van bepaalde watergangen in bebouwd gebied

Voor maaisel dat vrijkomt in bebouwd gebied heeft het waterschap in 2007 de *Beleidsnota beheer en overname onderhoud stedelijk water* vastgesteld. Op basis van de beleidsnota worden nu afspraken gemaakt met de gemeenten. Er is ruimte voor maatwerk. In de praktijk wordt voor slecht 5% van de watergangen in bebouwd gebied maaisel afgevoerd (totaal circa 10 km).

5. Maaisel van verschralingbeheer

In Ecologische Verbindingszones (en sporadisch bij beekherstel) moet het waterschap natuurdoelen bereiken. Het natuurbeheer is vaak gericht op verschraling. In dergelijke gebieden voeren we het maaisel af of verplaatsen we het naar broedhopen (effectief circa 10 km).

6. Maaisel van watergangen met een teelt- en mestvrije zone

Teelt- en mestvrije zones zijn een onderdeel uit nationaal LNV-beleid gericht op de verbetering van de waterkwaliteit. Sinds begin 2008 ondersteunt het waterschap dit beleid en wordt maaisel uit beken met teelt- en mestvrije zones waar mogelijk afgevoerd (in totaal 80 km extra ten opzichte van de andere categorieën; de helft hiervan wordt om praktische redenen nog niet uitgevoerd).

Grote Waternavel

In de praktijk voert het waterschap Grote Waternavel alleen af als het gemaaid is met een boot of flexibodemmes (het valt dan onder categorie 1, afgedreven maaisel). Omdat het om grote hoeveelheden gaat, zorgt Grote Waternavel voor aanzienlijke meerkosten voor afvoer en verwerking.

1.2 Waarom nieuw beleid voor de afvoer van maaisel?

Het bestaande waterschapsbeleid voor het omgaan met maaisel, is toe aan herziening. Op een aantal punten is (of wordt) wet- en regelgeving aangepast. Daardoor is onduidelijk of het waterschap met haar maaiselbeleid aan de bestaande wet- en regelgeving voldoet. Daarnaast zijn er de afgelopen jaren nieuwe inzichten beschikbaar gekomen over de mate waarin maaisel verontreinigingen (zoals zware metalen) bevat – en dat blijkt meer het geval te zijn dan we aanvankelijk dachten. Ook heeft het waterschap in de afgelopen jaren nieuwe bestuurlijke standpunten ingenomen over zaken als natuurbeheer, duurzaamheid en leefomgeving, en is ook een notitie als 'goed nabuurschap' belangrijker voor ons werk geworden. Tot slot heeft het waterschap in de afgelopen jaren met verschillende besluiten aanvullende situaties benoemd waarin de afvoer van maaisel nodig is. Dit is niet altijd consequent doordacht en/of in het hele werkgebied van het waterschap doorgevoerd. Op deze manier is in de praktijk een enigszins versnipperd maaiselbeleid ontstaan, waarbij een integrale en systematische afweging tussen de beoogde doelen enerzijds en de daarbij behorende kosten anderzijds ontbreekt. Zo'n afweging is ook van belang voor de maatschappelijke verantwoording van de beheerskosten van ons maaiselbeleid.

Met deze notitie willen we komen tot een hernieuwde afweging van ons maaiselbeleid, waarbij enerzijds de doelen en anderzijds de kosten op een heldere manier tegen elkaar afgewogen kunnen worden.

De notitie gaat alleen in op het maaisel voor de leggerwatergangen en niet op het maaisel dat vrijkomt bij het onderhoud van watergangen waarvoor de aangelanden zelf verantwoordelijk zijn.

1.3 Aanpak: vier modules

Om de complexe beleidskeuzes voor de afvoer en verwerking van maaisel hanteerbaar te maken, werken we met vier modules. Iedere module betreft een bepaald thema of taakgebied van het waterschap, waarvoor de afvoer van maaisel relevant is. Iedere module bestaat uit een aantal (samenhangende) subdoelstellingen. Het betreft de volgende modules:

- ▶ **Basismodule: Wettelijke verplichtingen.** In deze module zijn de watergangen opgenomen waar het waterschap vanuit wet- en regelgeving verplicht is maaisel af te voeren. Uit de inventarisatie blijkt dat het waterschap op dit moment niet overal aan deze wettelijke verplichtingen voldoet.
- ▶ **Module Milieu en gezondheid.** Deze module betreft de watergangen waar de afvoer van maaisel niet wettelijk verplicht is, maar waar het waterschap door het afvoeren van (mogelijk vervuild) maaisel milieu- en gezondheidsschade aan vee wil voorkomen.
- ▶ **Module Natuur en ecologie.** In deze module zijn de watergangen opgenomen waar de afvoer van maaisel bijdraagt aan het realiseren van vastgestelde natuurdoelstellingen en/of waar het laten liggen van maaisel de bestaande natuurwaarden schaadt.
- ▶ **Module Recreatie en maatschappelijk draagvlak.** In deze module zijn de watergangen opgenomen waar het afvoeren van maaisel bijdraagt aan de meer maatschappelijke doelstellingen van het waterschap, zoals recreatief medegebruik en maatschappelijk draagvlak.

De basismodule is de verplichte minimumvariant waaraan het waterschap altijd moet voldoen. Voor de overige modules kan het bestuur kiezen.

De modules zijn opgebouwd naar aflopende juridische noodzakelijkheid. Voor het grootste deel betreft het de consequente doorvoering van de bestaande beleidsafspraken voor het gehele werkgebied van het waterschap (zoals het verschrallingsbeheer uit module 2, dat voor een deel ook al in bestaande beleidsafspraken zit). De huidige praktijk voor de afvoer van maaisel bevat elementen uit alle vier de modules.

De overige modules kunnen onafhankelijk van elkaar gekozen worden en ook gecombineerd worden. In ruimtelijk opzicht kunnen modules (en doelstellingen) met elkaar samenvallen. Een onderhoudspad waar maaisel wordt geruimd vanwege een wettelijke verplichting (basismodule), kan ook een wandelpad zijn (module Recreatie en maatschappelijk draagvlak). De modules zijn zo opgebouwd dat we steeds het extra aantal kilometers weergeven ten opzichte van de eerdere modules.

Bij de beschrijving van de modules geven we aan:

- ▶ **Wettelijk kader en beleidsdoelstelling.** Op welke manier draagt de afvoer en de verwerking van maaisel bij aan het realiseren van de taakstellingen van het waterschap?
- ▶ **Invulling.** Op welke manier kan het maaiselbeheer worden ingevuld?
- ▶ **Ruimtelijk.** Welke waterlopen in ons beheersgebied vallen onder de betreffende module en in hoeverre valt die doelstelling ruimtelijk samen met andere doelstellingen?
- ▶ **Extra kosten.** Om hoeveel extra kilometers watergang gaat het ten opzichte van de huidige situatie en welke extra kosten zijn daaraan verbonden?

1.4 Kosten: uitgangspunten voor de berekeningen

In deze notitie zijn de kosten van het voorgestelde maaiselbeheer zo goed mogelijk in beeld gebracht. Daarbij hebben we de volgende aannames en uitgangspunten gehanteerd:

- ▶ **Normkosten maaiselbeheer.** In overleg met de afdeling instandhouden hebben we voor het afvoeren van maaisel naar een gecertificeerde composteerder normgetallen samengesteld die zijn opgebouwd uit onderliggende normgetallen en praktijkcijfers. Die zijn gebaseerd op inschattingen van ondermeer het aantal ton vrijkomend maaisel per type watergang / onderhoudspad, het type maaisel (nat / droog), de verzamel- en transportkosten, en de

stortkosten bij een composteerder. Het spreekt voor zich dat de kosten in de praktijk sterk kunnen variëren, ondermeer vanwege de toegankelijkheid van een watergang voor materieel.

- **Schatting aantal kilometers watergang en oever.** In overleg met de afdeling instandhouden hebben we voor iedere module de watergangen in beeld gebracht die onder die betreffende module vallen. Deze zijn op GIS-kaarten ingevoerd; op deze manier kon het totale aantal kilometers watergang per module worden berekend plus de ruimtelijke overlap tussen de verschillende modules. Het gaat hierbij om een inschattingen.
- **Toekomstige ontwikkelingen.** Bij de inschatting van het aantal (nieuwe) kilometers watergang met af te voeren maaisel, hebben we zo goed mogelijk rekening proberen te houden met toekomstige ontwikkelingen. Bij Ecologische Verbindingszones is dat bijvoorbeeld vrij eenvoudig, omdat vaststaat hoeveel kilometer EVZ het waterschap (uiterlijk in 2018) zal beheren. Voor het aantal kilometer Actief Randen Beheer is minder eenduidig te bepalen om hoeveel kilometer het in de toekomst zal gaan. Als er onzekerheden over toekomstige ontwikkelingen zijn, is in de tekst vermeld welke keuze we daarin hebben gemaakt.

Deze aannames betekenen dat de gepresenteerde beheerskosten niet tot op de komma nauwkeurig zijn, maar een *orde van grootte* weergeven van de kosten die met het voorgestelde maaiselbeheer gemoeid zijn. In bijlage 1 zijn de achterliggende normgetallen weergegeven.

Alternatieve verwerkingsmethoden maaisel

De kosten voor de afvoer en verwerking van maaisel zijn gebaseerd op afvoer naar een professionele en gecertificeerde composteerder. Sinds 2005 bestaat er binnen de Wet Milieubeheer een vrijstellingsregeling die het onder voorwaarden mogelijk maakt maaisel te verwerken op landbouwbedrijven en/of onder te werken op aanpalende percelen. Dit is goedkoper. Op experimentele basis maakt het waterschap hiervan op dit moment gebruik. In deze notitie doen we voorstellen voor de manier waarop we met deze vrijstellingsregeling willen omgaan. Daarnaast wordt vanaf 2009 in Interreg-verband onderzocht welke mogelijkheden er in de toekomst voor de (grootschalige) verwerking van maaisel zijn, waarbij specifiek wordt gekeken naar maaisel met grote hoeveelheden Grote Waternavel. Ook dit kan financieel gunstig zijn.

2 Juridische kaders voor het maaiselbeleid

Voordat we de wettelijke basismodule en de drie aanvullende modules voor ons maaiselbeleid bespreken, schetsen we eerst het juridische kader voor het maaiselbeleid. In landelijke wetgeving zijn de kaders voor het omgaan met vrijkomend maaisel vastgelegd. Kern is de vraag of maaisel beschouwd moet worden als afvalstof, én of maaisel verontreinigingen bevat die mens, dier of milieu kunnen schaden. In de praktijk is er in de wetgeving op enkele punten ruimte voor interpretatie en bestuurlijke keuzes.

Foto: Maaiselbeleid in de praktijk

2.1 Wet Milieubeheer

Maaisel dat op de kant wordt afgezet beschouwen we niet als afvalstof

De Wet Milieubeheer kent een stortverbod voor afvalstoffen. Het ministerie van VROM gaat er echter vanuit dat “indien vers maaisel bij het maaien [...] op het aan de oever aanpalende perceel terecht komt, dit niet gezien wordt als het zich ontdoen van een afvalstof.” Met andere woorden: maaisel mag in principe op de kant worden afgezet.

Hoewel deze interpretatie van de wet niet expliciet bevestigd is door een rechterlijke uitspraak, blijven we als uitgangspunt hanteren dat maaisel dat na het maaien direct op de aanpalende oever wordt gezet geen afvalstof is. Dit is ook de (wettelijke) basis onder ons huidige maaiselbeleid.

Maaisel dat wordt verplaatst of op verzamelhopen wordt gezet valt wél onder het wettelijk stortverbod

Anders ligt het als maaisel wordt verplaatst en/of op een hoop wordt gezet. In dat geval moet het maaisel volgens de Wet Milieubeheer worden aangemerkt als 'afval', en moet het afgevoerd worden. Dit is het geval bij afdrijvend maaisel dat vrijkomt na maaien met een boot of flexibodemmes, bij maaisel dat bij krooshekken en roosters op de kant wordt gezet en bij maaisel dat wordt hergebruikt.

Vrijstellingsregeling: maaisel op aanpalende percelen afzetten

Als alternatief voor het afvoeren en (laten) composteren van maaisel, kan maaisel onder strikte voorwaarden worden ondergewerkt op aanpalende percelen. Hiervoor bestaat binnen de Wet Milieubeheer sinds 2005 de landelijke *Vrijstellingsregeling plantenresten en tarragrond*.

Dit is een interessante mogelijkheid omdat het goedkoper kan zijn dan afvoer en compostering door een gecertificeerd composteerbedrijf. In de *gebiedspilot waterkwaliteit Kleine Beerze* (die in 2008 is afgerond) heeft het waterschap op experimentele basis gebruik gemaakt van deze regeling. Op basis van de positieve ervaringen overwegen we de Vrijstellingsregeling nu breder in te zetten. Een belangrijke voorwaarde voor het gebruik van de Vrijstellingsregeling is dat het maaisel 'schoon en onverdacht' moet zijn. Dat betekent dat het lang niet in alle gevallen mogelijk is gebruik te maken van de regeling.

Hoofdstuk 7 gaat uitgebreider in op de Vrijstellingsregeling, de voorwaarden die daaraan verbonden zijn en op de vraag of het waterschap hier in de toekomst op bredere schaal mee wil werken.

2.2 Keur en Waterwet: afzet van maaisel op gronden van aangelanden

Voor het afzetten van maaisel op gronden van aangelanden is in de Keur een ontvangstplicht opgenomen. Dit betekent concreet dat als er langs een leggerwatergang geen onderhoudspad in eigendom van het waterschap ligt, aangelanden moeten toestaan dat het vrijgekomen maaisel op hun perceel wordt achtergelaten. Het bestuur kan aangelanden verzoeken om het maaisel af te voeren (de zogenaamde ruimplicht).

In 2009 treedt de nieuwe Waterwet in werking. De Waterwet legt centraal de plicht vast dat rechthebbenden van gronden vrijkomende bagger en maaisel moeten gedogen. De ontvangstplicht uit de Keur komt met deze gedoogplicht uit de Waterwet te vervallen. De Waterwet kent geen ruimplicht voor aangelanden.

De toelichting op Waterwet vermeldt dat de ontvangstplicht voor aangelanden niet altijd onverkort kan gelden. Fysieke belemmeringen zoals bebouwing of smalle wegbermen, de grote hoeveelheid vrijkomend maaisel, en verontreiniging of besmetting van het maaisel kunnen reden zijn om van de ontvangstplicht af te zien. Voor wat betreft de verontreinigingen wordt verwezen naar de kwaliteitseis uit de Vrijstellingsregeling, die stelt dat maaisel 'schoon en onverdacht' moet zijn. De term 'schoon en onverdacht' is niet verder genormeerd, maar in de toelichting op de Vrijstellingsregeling wordt gesteld dat gewaarborgd moet zijn dat er [door de verspreiding van maaisel op een perceel] geen significante verspreiding van nutriënten en zware metalen plaatsvindt.

Invulling 'schoon en onverdacht'

Een redelijke invulling van het begrip 'schoon en onverdacht' is dat:

1. maaisel (op het eerste gezicht) geen (visuele) vervuilingen mag bevatten zoals zwerfvuil;
2. maaisel niet afkomstig mag zijn uit watergangen met de kwaliteit waterbodembodem 'niet verspreidbaar over aangrenzende percelen' (conform de nieuwe terminologie uit het Besluit Bodemkwaliteit; zie kader). De reden hiervoor is dat we tegenwoordig weten dat planten verontreinigen uit het water en de waterbodembodem opnemen, waardoor dus ook het maaisel verontreinigd raakt, met name met zware metalen. Uitzondering hierop wordt gevormd door maaisel uit watergangen met een hoge nikkelconcentratie, aangezien het hier gaat om verhoogde natuurlijke achtergrondsituaties (zoals bijvoorbeeld de Beerze en de Reusel; deze vallen formeel onder de klasse 'niet verspreidbaar over aangrenzende percelen'). Om praktische redenen gaan we ervan uit dat maaisel de kwaliteit heeft van de bijbehorende waterbodembodem. Dat geldt ook voor de Grote Waternavel (zie verder §5.3).

Voorstel bestuurlijke keuze: We stellen voor deze redelijke invulling voor schoon en onverdacht als uitgangspunt voor ons beleid te hanteren. In onze huidige praktijk gebeurt dat ook al.

Nieuwe terminologie kwaliteit waterbodems

Sinds 1 januari 2008 worden de klasse aanduidingen voor waterbodems uit de Vierde Nota Waterhuishouding (NW4) niet meer gebruikt. De klassen (0, 1, 2, 3 en 4) zijn vervangen door termen uit het Besluit Bodemkwaliteit. Voor het achterlaten van maaisel op oevers is Kader 4 uit het Besluit relevant: verspreiden van baggerspecie over aangrenzende percelen.

'Schoon en onverdacht' maaisel is maaisel uit watergangen met kwaliteit waterbodems:

- ▶ vrij verspreidbaar
- ▶ verspreidbaar over aangrenzende percelen
- ▶ voor nikkel in Beerze/Reusel ook 'niet verspreidbaar over aangrenzende percelen', met als bovengrens de interventiewaarde nikkel voor waterbodems.

In de praktijk komt dit nagenoeg overeen met de 'oude' klassen 0, 1 en 2 (en 3 voor natuurlijk voorkomend nikkel).

Niet 'schoon en onverdacht' maaisel is maaisel uit watergangen met kwaliteit waterbodems 'niet verspreidbaar over aangrenzende percelen'. In de praktijk komt dit nagenoeg overeen met de 'oude' klassen 3 en 4.

Afzet van maaisel op eigen waterschapseigendommen

Voor het afzetten van maaisel op eigen waterschapsgronden (het onderhoudspad) gelden puur wettelijk gezien geen kwaliteitseisen. Dit vloeit voort uit de gedachte dat maaisel dat op de kant wordt afgezet niet valt onder het begrip afvalstof (zie voorstel bestuurlijke keuze 1). Met andere woorden: ook vervuild maaisel kan wettelijk gezien op eigen onderhoudspaden worden achtergelaten.

Ruimplicht

Met de inwerkingtreding van de Waterwet wordt een groot deel van de verordeningen uit de Keur centraal geregeld. Het waterschap behoudt echter de mogelijkheid om in de nieuwe ('uitgeklede') Keur eigen bepalingen op te nemen, zoals de ruimplicht. Daarmee kan het waterschapsbestuur een aangelande verplichten het ontvangen maaisel af te voeren. In onze huidige Keur is deze ruimplicht opgenomen. We adviseren de ruimplicht niet meer op te nemen in de nieuwe Keur. Hiervoor zijn twee redenen. In de eerste plaats heeft het bestuur in de praktijk nog nooit gebruik gemaakt van de ruimplicht. In de tweede plaats maakt het opleggen van de ruimplicht inbreuk op de (gelijke) rechtspositie van onze aangelanden.

We nemen de ruimplicht daarom niet meer op in de nieuwe Keur.

2.3 Wet bodembescherming

Artikel 13 van de Wet bodembescherming regelt de algemene zorgplicht. Het artikel stelt dat degene die besluit om maaisel op de bodem te verspreiden en die weet of redelijkerwijs had kunnen vermoeden dat daardoor de bodem kan worden verontreinigd, moet deze verontreiniging voorkomen en indien dat niet mogelijk is, beperken. Door opstellen en uitvoeren van ons maaiselbeleid voldoet het waterschap aan die algemene zorgplicht.

2.4 Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet

De Flora- en Faunawet en de Natuurbeschermingswet bepalen dat maaisel en het maaibeeld geen inbreuk mogen maken op beschermde natuurwaarden. Door de waterschappen is een gezamenlijke gedragscode gemaakt waarmee wordt voldaan aan de Flora- en Faunawet (mits de gedragscode uiteraard goed wordt nageleefd). Het maaionderhoud van ons waterschap voldoet reeds voor het grootste deel aan de Natuurbeschermingswet door het onderhoud uit te voeren volgens onlangs opgestelde Beheers- en OnderhoudsRichtlijnen (zogenaamde BORs). In de BORs wordt slechts gedeeltelijk aandacht besteed aan de omgang met maaisel; in deze notitie wordt daarvoor generiek beleid voorgesteld. In het kader van de flora en faunawet en de Natuurbeschermingswet is er geen extra opgave wat betreft afvoer en verwerking van maaisel.

2.5 Privaatrechtelijke aansprakelijkheid bodemverontreiniging en veesterfte

Als het waterschap handelingen verricht of nalatig is, waardoor schade ontstaat aan landbouwgrond of vee van een derde, kan deze derde het waterschap hiervoor aansprakelijk stellen. Het zal afhankelijk zijn van de specifieke omstandigheden van het geval of ook de rechter het waterschap aansprakelijk houdt. Door de uitvoering van de maatregelen uit de basismodule voldoet het waterschap aan de wettelijke verplichtingen en handelt zij in ieder geval juridisch correct. Als het bestuur aanvullend kiest voor de uitvoering van de maatregelen uit module 1 worden de milieu- en gezondheidsrisico's nog verder uitgesloten en lijkt het risico op aansprakelijkstelling zeer gering.

3 Basismodule: Wettelijke verplichtingen

In de basismodule zijn de watergangen opgenomen waar het waterschap vanuit wet- en regelgeving verplicht is maaisel af te voeren. Dat geldt voor afgedreven maaisel dat op een veegvuiltuitdraaiplaats op de kant wordt gezet en voor niet 'schoon en onverdacht' maaisel dat op eigendommen van aangelanden wordt afgezet. Door de te voldoen aan deze wettelijke module wordt schade aan vee, landbouwgrond en landbouwproducten voor een groot deel voorkomen. Als ook aan module 1 wordt voldaan, is schade vrijwel uitgesloten.

Foto: Maaien met een maaiboot

Basismodule	Huidige situatie			Nieuw beleid 2010			Lange termijn
Wettelijk verplicht	Maaisel afvoeren?	Aantal km	Kosten (€)	Maaisel afvoeren?	Aantal km	Kosten (€)	
• Afgedreven maaisel / maaiboot / flexibodemmes	Ja	180	234.000	Ja	180	234.000	
• Niet 'schoon en onverdacht' maaisel op eigendommen aangelanden	Deels	10	12.000	Ja	20	24.000	
• Maaisel na overstorten op eigendommen aangelanden	Ja	10	12.000	Ja	10	12.000	Na sanering 0 km
Totaal basismodule		200	258.000		215	270.000	258.000

3.1 Afgedreven maaisel

Bij watergangen die met een boot of een flexibodemmes worden gemaaid, drijft het maaisel af. Dit maaisel wordt bij een vangbalk opgevangen en op de veegvuiluitdraaiplaats op een hoop gelegd. Volgens de Wet Milieubeheer moet dit maaisel aangemerkt worden als afval. Het gaat hierbij enkele om maaisel uit het natte profiel. Het waterschap is wettelijk verplicht dit maaisel af te voeren (de huidige beleidslijn is om dit maaisel binnen drie dagen uit het water te halen en het binnen zes weken af te voeren; in bebouwd gebied moet het binnen een week zijn afgevoerd). Ook organisch materiaal en (incidenteel) afgedreven maaisel dat achterblijft in krooshekken en roosters en dergelijke valt onder deze categorie en moet wettelijk worden afgevoerd (het gaat hierbij om kleiën hoeveelheden). Op dit moment voldoet het waterschap aan deze wettelijke verplichting.

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Het huidige beleid zoals hierboven omschreven wordt ongewijzigd voortgezet.

Kosten

- ▶ Op kaart 1 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen (rood gestreept).
- ▶ In totaal gaat het om 180 km waterloop.
- ▶ Grote veranderingen zijn hier in de nabije toekomst niet te verwachten.
- ▶ De kosten worden geraamd op € 234.000,-

3.2 Niet 'schoon en onverdacht' maaisel op eigendommen van aangelanden

Als er geen eigen onderhoudspad is zet het waterschap maaisel op percelen van aangelanden af. Dit is volgens toelichting op de gedoogplicht uit de nieuwe Waterwet alleen toegestaan als dat maaisel 'schoon en onverdacht' is. In §2.2 (bestuurlijke keuze) is aangegeven wanneer we maaisel als niet 'schoon en onverdacht' aanmerken. Voorbeelden van waterlopen waar maaisel om deze reden afgevoerd wordt zijn de Rakerloop en de Kamervenloop (waterlopen na een riooloverstort worden apart behandeld in §3.3).

Een groot deel van de waterlopen uit deze categorie wordt gemaaid met een maaiboot en valt dus al onder §3.1. Bovenop de waterlopen uit §3.1 gaat het in deze categorie om 20 km extra waterlopen. Daarvan wordt in de huidige praktijk circa 10 km afgevoerd. Op dit moment voldoet het waterschap dus slechts gedeeltelijk aan de wettelijke verplichting.

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Het huidige beleid zoals hierboven omschreven wordt ongewijzigd voortgezet en consequent doorgevoerd.

Kosten

- ▶ Op kaart 1 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen.
- ▶ In totaal gaat het om 20 km extra waterloop ten opzichte van de vorige categorie.
- ▶ Grote veranderingen zijn hier in de nabije toekomst niet te verwachten.
- ▶ De extra kosten worden geraamd op € 30.000,-

3.3 Maaisel na riooloverstorten op eigendommen van aangelanden

De toelichting op de gedoogplicht uit de nieuwe Waterwet stelt dat maaisel alleen afgezet kan worden op eigendommen van aangelanden als het 'schoon en onverdacht' is (zie boven). Het ligt voor de hand om maaisel na (regelmatig werkende / risicovolle) riooloverstorten niet als 'schoon en onverdacht' te kwalificeren.

In de huidige praktijk voeren we maaisel op percelen van aangelanden die gelegen zijn na een riooloverstort meestal af. Dat gebeurt nadat visuele verontreiniging is geconstateerd of na een verzoek van een aangelande. Dit draagt bij aan het voorkomen van veterinaire risico's (zie verder §4.3). Maaisel wordt afgevoerd over een lengte van 200 tot 300 m na de overstort.

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

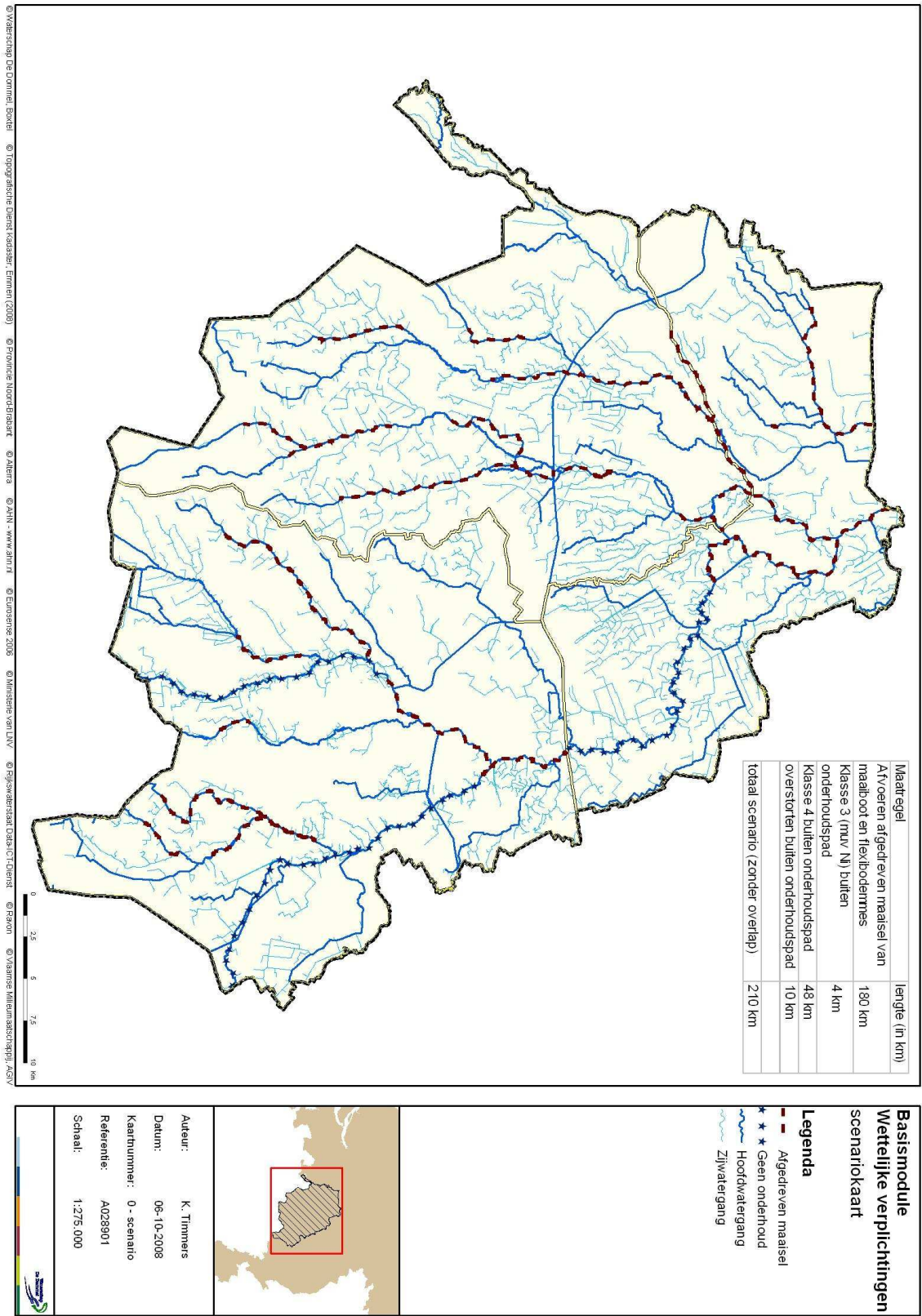
Het huidige beleid wordt als volgt geformaliseerd en consequent doorgevoerd:

- ▶ Maaisel na riooloverstorten beschouwen we niet als 'schoon en onverdacht'. Als er geen eigen onderhoudspad is en het maaisel afgezet wordt op eigendommen van aangelanden, voeren we het af. Dit geldt voor een traject tot en met 200-300 meter na de riooloverstort.
- ▶ Voor riooloverstorten die minder dan 1 keer per jaar functioneren wordt het maaisel niet afgevoerd, omdat het maaisel over het algemeen geen verontreinigingen zal bevatten.

Kosten

- ▶ Op kaart 1 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen.
- ▶ In totaal gaat het om 10 km extra waterloop ten opzichte van de vorige categorie.
- ▶ Na de (verplichte) sanering van de riooloverstorten via het waterkwaliteitsspoor zal het aantal overstortingen in de nabije toekomst sterk verminderen. Het aantal kilometers af te voeren maaisel neemt daarmee ook sterk af.
- ▶ Voorlopig worden de extra kosten geraamd op € 12.000,-

Kaart 1 Overzicht ligging waterlopen basismodule (uitgesplitst naar doelstelling)

4 Module 1: Gezondheid en milieu

In de basismodule zijn de situaties beschreven waarin het waterschap wettelijk verplicht is maaisel af te voeren. Module 1 gaat in op de situaties waarin maaisel mogelijk verontreinigd is. Door het afvoeren van dit mogelijk verontreinigde maaisel neemt het waterschap extra voorzorgsmaatregelen om milieu- en gezondheidsschade te voorkomen – en dat is een belangrijk uitgangspunt voor ons beleid. Bovendien verkleinen we op deze manier het risico op aansprakelijkstelling voor schade die ontstaat door het laten liggen van (vervuild) maaisel, zowel in juridische als financiële zin.

Foto: Waterloop na een riooloverstort

Module 1	Huidige situatie			Nieuw beleid 2010			Lange termijn
Milieu & gezondheid	Maaisel afvoeren?	Aantal km	Kosten (€)	Maaisel afvoeren?	Aantal km	Kosten (€)	
• Niet 'schoon en onverdacht' maaisel op eigen eigendommen	Nee	0	0	Ja	15	25.500	
• Maaisel na overstorten op eigen eigendommen	Nee	0	0	Ja	3	3.500	Na sanering 0 km
• Veterinaire risico's (Jacobskruiskruid)	Maatwerk	0	0	Maatwerk	0	0	
• Teel- en mestvrije zones	Deels	40	68.000	Geheel	80	136.000	
Totaal module 1		40	68.000		98	165.000	161.500

4.1 Verontreinigd maaisel op eigen onderhoudspaden

De Wet Milieubeheer staat toe dat het waterschap op de eigen onderhoudspaden (of andere eigendommen) maaisel achterlaat op de plek waar het vrijkomt. Dit geldt ook voor maaisel dat niet 'schoon en onverdacht' is (zie §2.2). Deze interpretatie van de wet is in 2003 door het ministerie van VROM bevestigd. In de huidige praktijk laat het waterschap dergelijk (vervuild) maaisel op eigen onderhoudspaden liggen.

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Om twee redenen wordt het huidige beleid gewijzigd. In het vervolg wordt maaisel dat niet schoon en onverdacht is en dat op eigen onderhoudspaden wordt afgezet, wél afgevoerd.

1. In de eerste plaats komt het waterschap op deze manier tegemoet aan de algemene zorgplicht, die inhoudt dat verontreiniging van de bodem voorkomen moet worden. Het Waterschap Aa en Maas voert niet 'schoon en overduidelijk' maaisel altijd af.
2. In de tweede plaats bestaat er een (gering) juridisch risico dat het niet afvoeren van verdacht en/of visueel verontreinigd maaisel van eigen onderhoudspaden aanhangig gemaakt wordt. Uit de toelichting op de Waterwet en de Vrijstellingsregeling kan opgemaakt worden dat het op de kant zetten van maaisel voor de wetgever wel onder het stortverbod kan vallen. De kans dat iemand dit aanhangig maakt is gering: het waterschap veroorzaakt geen schade aan andermans grond.

In de huidige situatie wordt 0 km afgevoerd.

Kosten

- ▶ Op kaart 2 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen (rood en oranje).
- ▶ In totaal gaat het om circa 15 km extra waterloop ten opzichte van de basismodule.
- ▶ Grote veranderingen in de nabije toekomst zijn niet te verwachten. De verontreinigingsgraad van watergangen zal op korte termijn naar verwachting nauwelijks wijzigen.
- ▶ Voorlopig worden de extra kosten geraamd op € 12.000,-

4.2 Maaisel na riooloverstorten op eigen onderhoudspaden

In de basismodule is al opgenomen dat het waterschap het maaisel dat na riooloverstorten op percelen van aangelanden wordt afgezet, afvoert (§3.3). Net als bij verontreinigd maaisel op onderhoudspaden (zie §4.1) mag het waterschap volgens de Wet Milieubeheer maaisel na riooloverstorten laten liggen als dat op het eigen onderhoudspad wordt afgezet. Het huidige beleid is dat riooloverstort-maaisel op eigen onderhoudspaden alleen wordt afgevoerd na een verzoek van een burger of aangelande. In de praktijk gebeurt dit nagenoeg niet (0 km).

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Om dezelfde redenen als vermeld onder §4.1 wordt het huidige beleid gewijzigd. Maaisel na riooloverstorten op eigen onderhoudspaden wordt in het vervolg *altijd* afgevoerd. Dit geldt voor een traject tot en met 200 - 300 meter na de riooloverstort. Voor riooloverstorten die minder dan 1 keer per jaar functioneren wordt het maaisel niet afgevoerd, omdat het maaisel over het algemeen geen verontreinigingen zal bevatten.

Kosten

- ▶ Op kaart 2 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen (blauw).
- ▶ In totaal gaat het om circa 3 km extra waterloop ten opzichte van de vorige categorie.
- ▶ Na de (verplichte) sanering van de riooloverstorten via het waterkwaliteitsspoor zal het aantal overstortingen in de nabije toekomst sterk verminderen. Het aantal kilometers af te voeren maaisel neemt daarmee ook sterk af.
- ▶ Voorlopig worden de extra kosten geraamd op € 3.500,-

4.3 Veterinaire risico's

Als vervuild maaisel wordt afgezet bij aangelanden kan dit voor het vee gezondheidsrisico's opleveren. Die veterinaire risico's hangen in de eerste plaats samen met verontreinigingen uit riooloverstorten, die via het maaisel op de gronden van aangelanden terecht kunnen komen. In de basismodule (§3.3) is al beleid geformuleerd om deze veterinaire risico's uit te sluiten. Veterinaire risico's worden in de tweede plaats veroorzaakt door de aanwezigheid van Jacobskruiskruid in maaisel, waardoor veestorfte kan optreden. Jacobskruiskruid komt overwegend

voor op droge, schrale gronden, bijvoorbeeld in natuurontwikkelingsprojecten (en soms ook op onderhoudspaden). Het komt niet voor langs en/of in watergangen. Daardoor is het praktisch uitgesloten dat Jacobskruid via maaisel op percelen van aangelanden terecht komt.

Wel dient het waterschap ervoor te waken dat maaisel van de eigen onderhoudspaden dat mogelijk verontreinigd is met Jacobskruid, zodanig op het onderhoudspad wordt achtergelaten dat vee in aanpalende percelen het niet kan eten. Op natuurpercelen of langs watergangen met Jacobskruid wordt geen vee ingeschaard. Ook wordt het maaisel niet aangeboden als veevoer. Op dit moment is het probleem met Jacobskruid beperkt tot slechts enkele (droge) terreinen, waaronder het terrein van de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) Tilburg. Dit is de belangrijkste probleemlocatie voor Jacobskruid. In het kader van het maaiselbeleid voor riooloverstorten wordt het maaisel hier al afgevoerd.

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Het huidige maatwerkbeleid voor maaisel met Jacobskruid wordt voortgezet.

Kosten

De afvoer van maaisel met Jacobskruid vindt slechts incidenteel plaats. Op de kaart zijn geen locaties aangegeven. De kosten zijn verwaarloosbaar.

4.4 Teelt- en mestvrije zones Nitraatrichtlijn LNV

Sinds januari 2006 zijn waterlopen aangewezen waarvoor een teelt- en mestvrije zone van 5 meter geldt. De teelt- en mestvrije zones zijn een onderdeel van de nationale uitwerking van de Europese Nitraatrichtlijn en zijn vastgesteld door het ministerie van LNV. Het doel van de teelt- en mestvrije zone is de uit- en afspoeling van met name stikstof naar het oppervlaktewater van de zogenaamde waternatuurbeken te verminderen. In de 5-meterzone mag wel een (vang)gewas geteeld worden, maar dat moet een ander gewas zijn dan het hoofdgewas (met uitzondering van grasland). De stroken worden niet bemest. Chemische onkruidbestrijding mag alleen selectief toegepast worden.

De doelstelling van de teelt- en mestvrije zones sluit aan op onze eigen kwaliteitsdoelstellingen. Door het laten liggen van maaisel wordt de uitspoeling van mineralen naar het oppervlaktewater echter versterkt. Ook draagt de maatregel bij aan het vergroten van het draagvlak voor het waterschap bij agrariërs die te maken hebben met de teelt- en mestvrije zones.

In april 2007 heeft het Dagelijks Bestuur van het waterschap daarom besloten het maaisel van de betreffende 'mestvrije' beken per 1 januari 2008 niet meer op de kant af te zetten, maar af te voeren naar een composteerder (kenmerk I-07-00670). In totaal gaat het om bijna 110 km watergang, waarvan 30 km al werd afgevoerd (bijvoorbeeld omdat er met een maaiboot wordt gemaaid) of niet werd gemaaid (delen van de watergangen liggen in de EHS; in totaal gaat het dus om netto 80 km). Momenteel wordt gewerkt aan de implementatie. Van de 80 kilometer extra watergang is het maaisel in het afgelopen jaar in ongeveer de helft van de gevallen afgevoerd (40 km). Vanwege de slechte bereikbaarheid van watergangen en organisatorische problemen kan het maaisel nog niet op alle plekken afgevoerd worden.

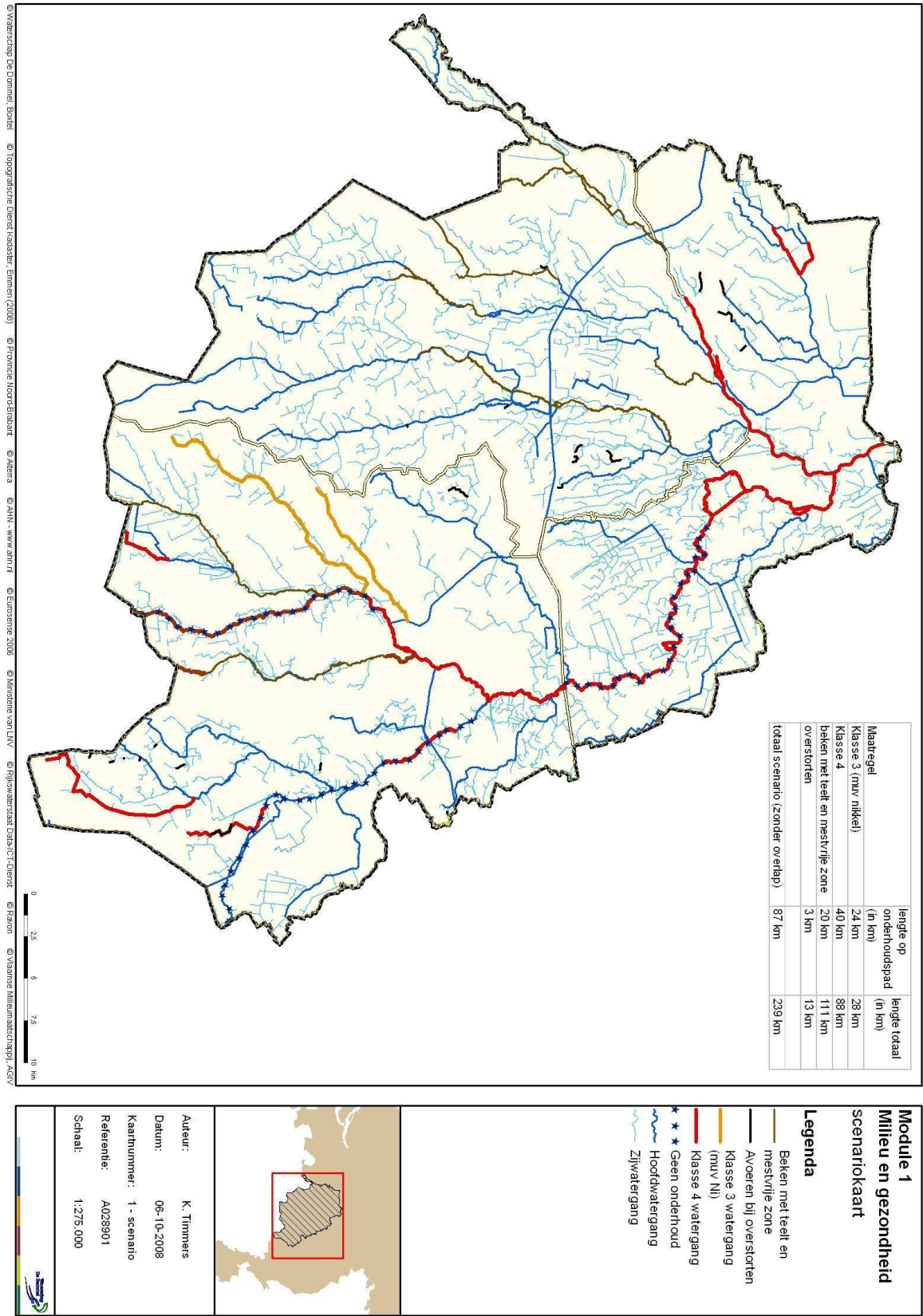
Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Het maaiselbeleid van april 2007 wordt ongewijzigd voortgezet. Ook de resterende 40km wordt afgevoerd.

Kosten

- ▶ Op kaart 2 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen (bruin).
- ▶ In totaal gaat het om circa 80 km extra waterloop ten opzichte van de voorgaande categorieën.
- ▶ Er is geen uitbreiding van het aantal mestvrije beken te verwachten.
- ▶ De kosten worden geraamd op € 136.000,-

Kaart 2 Overzicht ligging waterlopen module 1 (uitgesplitst naar doelstelling)

5 Module 2: Natuur en Ecologie

Maaisel bevat mineralen (voedingsstoffen). Als maaisel op de oever blijft liggen wordt de oever als het ware 'bemest'. De oever wordt voedselrijk en verrijkt, wat vaak te zien is aan de groei van ruigtekruiden als brandnetel en distel. Dit kan op gespannen voet staan met ecologische doelen voor het gebied, die juist vaak gericht zijn op het creëren van voedselarme omstandigheden, zogenaamde verschraling. Het waterschap werkt in en langs haar watergangen via drie sporen aan de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur: de aanleg en het beheer van Ecologische Verbindingszones (EVZ's), beekherstel en Natte Natuurparels.

Foto: Vee in een Ecologische Verbindingszone

Module 2	Huidige situatie			Nieuw beleid 2010			Lange termijn
Milieu & gezondheid	Maaisel afvoeren?	Aantal km	Kosten (€)	Maaisel afvoeren?	Aantal km	Kosten (€)	
• Ecologische verbindingszones	Ja	10	8.000	Ja	25	20.000	54 km in 2018
• Beekherstel en Natte Natuurparels	n.v.t.	0	0	n.v.t.	0	0	
• Maaisel met veel Grote Waternavel en/of andere exoten	Nee	0	0	Nader uitwerken	?	?	
Totaal module 2		10	8.000		25	20.000	43.000

5.1 Ecologische verbindingzones

Ecologische Verbindingszones zijn natuurstroken die de grote kerngebieden van de Ecologische Hoofdstructuur met elkaar verbinden. Het waterschap is verantwoordelijk voor het aanleggen en beheren van de zogenaamde natte ecologische verbindingzones. Dit zijn de EVZ's langs waterlopen. EVZ's zijn vaak gericht op bepaalde (meestal niet-aquatische) doelsoorten die goed gedijen onder voedselarme omstandigheden. Dit betekent dat het beheer idealiter gericht moet zijn op verschraling van de oever. Op dit moment wordt min of meer op ad-hoc basis en/of op basis van afspraken in de Beheers- en Onderhoudsrichtlijn (BOR) in een aantal EVZ's al maaisel afgevoerd (in totaal 38 km).

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Het waterschap wil met haar maaiselbeleid bijdragen aan de verschrallingsdoelstelling en hiervoor een consequent doorgevoerde beleidslijn opstellen. Dit doen we als volgt:

- ▶ Het *natte maaisel* (dat uit de beek zelf komt) wordt aan de overzijde van de beek op het eigen onderhoudspad afgezet (dus buiten de EVZ). Als er geen onderhoudspad aanwezig, of als dat onderhoudspad deel uitmaakt van de EVZ, wordt het natte maaisel afgevoerd.
- ▶ Het *droge maaisel* (afkomstig van de oevers) moet naar verwachting op gemiddeld ongeveer de helft van het EVZ-areaal afgevoerd worden om verschraling te kunnen realiseren (de andere helft van de EVZ bestaat uit opgaande begroeiing; hier wordt niet gemaaid). Ongeveer een kwart van het maaisel kan als broedhoop in de EVZ worden afgezet, de rest moet worden afgevoerd.

Het is onder bepaalde voorwaarden mogelijk om maaisel op een broedhoop te zetten: 1) het maaisel moet 'schoon en onverdacht' zijn, 2) het maaisel moet op eigen waterschapsgronden worden afgezet en 3) het moet om een nuttige – bijvoorbeeld ecologische – toepassing gaan. Is dat niet het geval, dan wordt het maaisel in juridisch termen als 'afval' beschouwd en moet het worden afgevoerd (zie basismodule). In EVZ's is over het algemeen aan alle drie de voorwaarden voldaan.

Momenteel wordt maaisel afgevoerd (c.q. op broedhopen gezet) langs 38 km EVZ-watergang. Omdat slecht ongeveer een kwart hiervan in de praktijk wordt afgevoerd (zie boven) bedraagt het aantal kilometers watergang waar maaisel wordt afgevoerd circa 10.

Kosten

- ▶ Op kaart 3 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen (groen).
- ▶ In de huidige situatie gaat het om circa 10 km extra waterloop waar maaisel afgevoerd moet worden ten opzichte van de basismodule en module 1. Bij consequente doorvoering van deze aanpak moet op circa 25 km maaisel afgevoerd worden.
- ▶ Op de lange termijn (uiterlijk in 2018) moet in totaal ruim 230 km EVZ zijn aangelegd. Op circa 25% daarvan wordt maaisel afgevoerd (circa 54 km).
- ▶ Op de korte termijn (tot 2010) worden de extra kosten geraamd op € 20.000,-. Op de lange termijn bedragen de kosten circa € 43.000,-.

5.2 Beekherstel en Natte Natuurparels

Beekherstelprojecten zijn erop gericht het beekstelsysteem hydrologisch en ecologisch weer op orde te krijgen. Gestreefd wordt naar een zelfregulerend en veerkrachtig watersysteem en een zo natuurlijk mogelijk peil(beheer). Meestal heeft de afvoer van oever- en beekmaaisel in dit soort projecten ecologisch gezien weinig meerwaarde. Bij profielverkleining en hermeandering treden immers vaker inundaties op waardoor relatief voedselrijk water op de oevers stroomt. Verschrallingsbeheer langs de oevers heeft dus weinig zin. Bovendien is het in het overgrote deel van de beekherstelprojecten de bedoeling het onderhoud te extensiveren en meer begroeiing en beschaduwning langs de beek toe te staan. Daardoor neemt de ondergroei af, en daarmee ook de noodzaak maaisel af te voeren. Binnen de *Natte Natuurparels* kunnen waterlopen zijn aangewezen als EVZ. Voor deze waterlopen geldt het maaiselbeheer zoals voorgesteld onder §5.1 (Ecologische Verbindingszones). Voor de overige watergangen geldt dat het maaionderhoud sterk geëxtensiveerd wordt.

Voor zowel beekherstelprojecten als Natte Natuurparels kan er voor het realiseren van de natuurdoelstellingen buiten de directe invloedssfeer van de watergangen verschrallingsbeheer nodig zijn (maaien en afvoeren). Omdat de gronden in dergelijke projecten meestal in handen zijn van terreinbeheerders (die ook vaak onze samenwerkingspartner bij de uitvoering zijn), stellen we voor om het maai- en maaiselafvoerbeleid onder de verantwoordelijkheid van de terreinbeheerder te laten vallen. Het maai- en afvoerbeleid wordt vastgelegd in de Beheers- en Onderhoudsrichtlijnen (BOR).

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Eventueel maaisel langs waterlopen in beekherstelprojecten en Natte Natuurparels wordt niet afgevoerd. Als afvoer toch gewenst is valt dit in eerste instantie onder de verantwoordelijkheid van de terreinbeheerder. Desgewenst kunnen hierover afspraken gemaakt worden in de Beheers- en Onderhoudsrichtlijn (BOR).

Kosten

Geen kosten.

5.3 Grote Waternavel en andere exoten

Steeds vaker bevat maaisel grote partijen Grote Waternavel en/of andere exoten als Parelvederkruid. Aanvankelijk was onze praktijkrichtlijn dat maaisel met meer dan 10% Grote Waternavel afgevoerd werd. Maar in de praktijk is er op dit moment geen apart beleid voor de afvoer van maaisel met veel Grote Waternavel.

Grote Waternavel komt veel voor in de Essche Stroom en de Dommel. Hier wordt met een maaiboot gemaaid en voeren we het maaisel (inclusief Grote Waternavel) af, conform ons beleid en de wettelijke regels voor afgedreven maaisel. In andere gevallen, zoals bij de maaitreinsloten in de omgeving van Oirschot, wordt het maaisel (inclusief grote partijen Grote Waternavel) op de onderhoudspaden achtergelaten. Dit is wettelijk toegestaan.

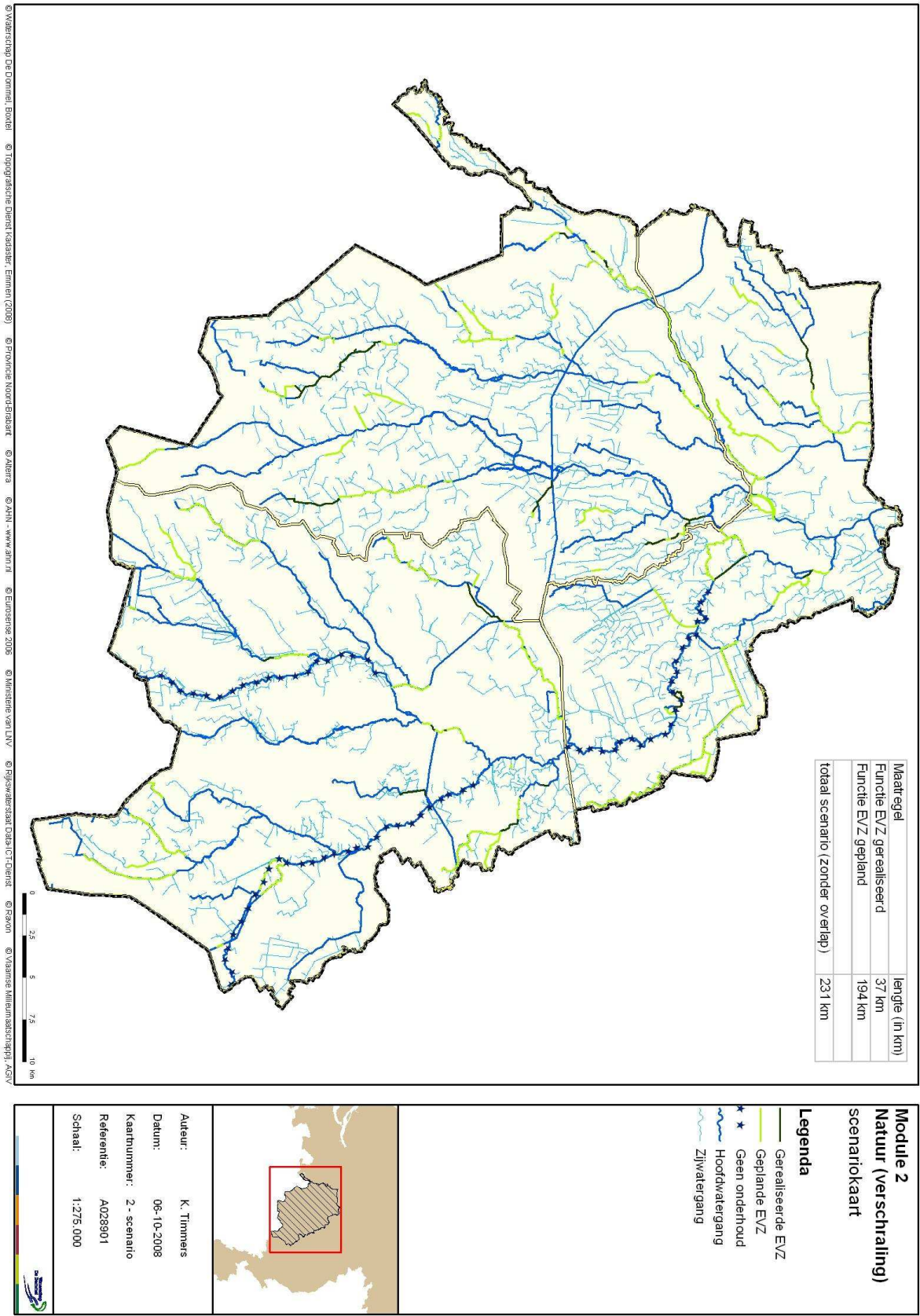
Aan de afvoer van Grote Waternavel zijn vanwege de grote hoeveelheden organisch materiaal extra kosten verbonden (afvoer naar composteerder, materieel, arbeid). Voor ons hele werkgebied worden de meerkosten over de periode 2003-2007 geraamd op gemiddeld bijna € 60.000 per jaar. De hoeveelheid Grote Waternavel wisselt sterk per jaar. 2007 was een uitschieter (afvoerkosten bedroegen meer dan € 100.000). Op de lange termijn is te verwachten dat zonder verder ingrijpen de problematiek zal groeien en de hoeveelheden af te voeren maaisel met Grote Waternavel zullen stijgen.

Mede daarom start het Waterschap de Dommel in 2009 samen met andere Brabantse waterschappen en de Vlaamse provincies en Milieudienst een Europees Interregproject waarin wordt gezocht naar een kosteneffectief en ecologisch verantwoord beheerssysteem voor exotische, woekerende waterplanten. Speciale aandacht is daarbij voor de Grote Waternavel. Waterschap de Dommel wil in het project onderzoeken hoe de Grote Waternavel het best bestreden en verwerkt kan worden.

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

In afwachting van de onderzoeksresultaten uit het Interregproject wordt de huidige praktijk voortgezet (feitelijk: voorlopig geen aanvullend maaiselbeleid voor Grote Waternavel en andere exoten). Als de resultaten van het onderzoeksproject beschikbaar zijn, worden deze vertaald in een voorstel voor beheersmaatregelen, dat apart door het bestuur vastgesteld wordt.

Kaart 3 Overzicht ligging waterlopen module 2 (uitgesplitst naar doelstelling)

6 Module 3: Recreatie en maatschappelijk draagvlak

Maaisel dat op de kant van de watergang blijft liggen leidt soms tot klachten van omwonenden, aangelanden of wandelaars, omdat wandelpaden tijdelijk slecht toegankelijk zijn of omdat er verruiging optreedt. Het afvoeren en verwerken van maaisel kan in dit soort gevallen de recreatieve toegankelijkheid van het landelijk gebied verhogen – wat ook voor het waterschap een doelstelling is – en het maatschappelijk draagvlak voor het werk van het waterschap verhogen. Voor de thema's binnen deze module bestaan geen wettelijke, juridische of beleidsmatig kaders.

Foto: Actief Randenbeheer

Module 3	Huidige situatie			Nieuw beleid 2010			Lange termijn
Recreatie & draagvlak	Maaisel afvoeren?	Aantal km	Kosten (€)	Maaisel afvoeren?	Aantal km	Kosten (€)	
• Recreatieve routes op onderhoudspaden	Nee	0	0	Klepelen	172	8.500	
• Actief randenbeheer	Nee	0	0	Ja	30	36.000	Maximaal 90 km
• Bebouwd gebied	Ja	10	15.000	Ja	25	37.500	Maximaal 50 km
• Fysieke belemmeringen / grote hoeveelheden	Nee	0	0	Maatwerk	0	0	
Totaal module 3		10	15.000		227	82.000	191.500

6.1 Wandelpaden en recreatief medegebruik

Steeds vaker worden (onderhouds)paden langs watergangen gebruikt als wandelpad en/of opgenomen in recreatieve routestructuren. Waar mogelijk zijn de onderhoudspaden opengesteld voor wandelaars en voor georganiseerd recreatief medegebruik worden overeenkomsten gesloten. In de huidige praktijk is het beheer- en onderhoud echter niet toegespitst op dit recreatief medegebruik. Wandelaars kunnen hinder ondervinden van het maaisel. Dikke plakken maaisel maken de paden moeilijk toegankelijk. Ook groeien er door de voedselrijke omstandigheden ruigtekruiden als brandnetel en distel, wat de toegankelijkheid én de recreatieve aantrekkelijkheid vermindert.

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Omdat het maaisel op onderhoudspaden vooral hinderlijk is vanwege de belemmering van de toegankelijkheid en verschralling geen doelstelling is, wordt het maaisel in dit soort gevallen extra geklepeld. Hierdoor wordt het materiaal fijn gemaakt, waardoor het sneller verteert. Deze maatregel is aanmerkelijk goedkoper dan de afvoer van maaisel. We passen deze maatregel toe op (onderhouds)paden langs watergangen waar sprake is van een overeenkomst voor recreatief medegebruik, die formeel zijn aangewezen als recreatieve route, en/of waar veelvuldig recreatief medegebruik plaatsvindt.

Onder stringente voorwaarden kan ervoor gekozen worden het maaisel langs onderhoudspaden op hopen te zetten: 1) het moet 'schoon en onverdacht' zijn, 2) het moet op eigen waterschapsgrounden worden afgezet en 3) het moet een nuttige – bijvoorbeeld ecologische – toepassing zijn. Is dat niet het geval, dan wordt het maaisel in juridisch termen als 'afval' beschouwd en moet het worden afgevoerd (zie basismodule).

Op onderhoudspaden met een recreatieve functie waar het maaisel niet wordt afgevoerd wordt het maaisel dus geklepeld. Alleen als dat ecologisch verantwoord is, is het mogelijk het maaisel op broedhopen te zetten.

In de huidige situatie vindt dit nog nergens plaats.

Kosten

- ▶ Op kaart 4 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen (donkergroen).
- ▶ In de huidige situatie gaat het om circa 130 km onderhoudspad waar maaisel geklepeld moet worden.
- ▶ Op korte termijn verwachten we forse groei van het aantal kilometers onderhoudspad met recreatief medegebruik (circa 172 km). Het SRE werkt momenteel aan het opzetten van een gebiedsdekkend wandelknooppuntennetwerk, met routes over onderhoudspaden.
- ▶ Op korte termijn bedragen de kosten circa € 8.500,-

6.2 Actief Randenbeheer

In het werkgebied van het waterschap nemen verschillende agrariërs vrijwillig deel aan het project Actief Randenbeheer (ARB). In het project hebben deelnemende agrariërs een overeenkomst gesloten met de provincie Noord-Brabant om in een bufferstrook tussen watergang en gewas niet te bemesten, geen bestrijdingsmiddelen te gebruiken en eventueel maaisel te ruimen (verschralling / botanisch beheer). Zij ontvangen hiervoor een vergoeding. De regeling loopt van 2007 tot en met 2013. De regeling lijkt op de teelt- en mestvrije zones uit module 1, maar is vrijwillig. Nog maar weinig agrariërs nemen deel aan de regeling en het effect van de afvoer van maaisel op de oppervlaktewaterkwaliteit is relatief gering.

Desalniettemin kan de afvoer van maaisel hier vanuit het oogpunt van draagvlak zinvol zijn. In sommige gevallen grenst de ARB-bufferstrook namelijk aan een watergang die beheerd en onderhouden wordt door het waterschap. Hierdoor kan het gebeuren dat het waterschap het maaisel op de kant zet tussen de ARB-bufferstrook en de watergang (dit is wettelijk toegestaan). Deelnemers aan randenbeheer ervaren het echter als zeer storend dat het waterschap langs een niet bemeste weide-/akkerrand toch haar maaisel op de oever afzet en daarmee deze oever verrijkt. Zelf moeten deelnemers hun eigen ARB-maaisel binnen 14 dagen afvoeren. Vanuit imago-overwegingen is het dan ook niet wenselijk maaisel hier te deponeren.

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

- ▶ Het maaisel langs kanten van watergangen met ARB-deelnemers, dat wordt afgezet op de percelen van ARB-deelnemers, wordt afgevoerd. In de praktijk is dat naar verwachting in ongeveer 50% van de gevallen mogelijk.
- ▶ Een (interessant) alternatief hiervoor is om gebruik te maken van de vrijstellingsregeling (zie hoofdstuk 7) en het maaisel af te zetten in de ARB-strook, zodat de deelnemers het maaisel tegen een extra vergoeding zelf kunnen afvoeren of onderwerken op het perceel. Met name in logistiek opzicht is dit praktisch, omdat de ARB-percelen sterk versnipperd over ons totale beheersgebied liggen.

Kosten

- ▶ Op kaart 4 zijn de waterlopen aangegeven die onder deze categorie vallen (paars).
- ▶ In totaal gaat het op de korte termijn om circa 30 km waar maaisel afgevoerd kan worden.
- ▶ Doel van de provincie is om tot 2013 een verdrievoudiging van het aantal kilometers randenbeheer te bereiken. Het animo onder agrariërs is vooralsnog beperkt; toch kan verwacht worden dat het aantal kilometers randenbeheer tot 2013 zal stijgen. We gaan uit van maximaal 90 km in 2013.
- ▶ Op de korte termijn (tot 2010) worden de extra kosten geraamd op € 36.000,-. Op de langere termijn (2013) bedragen de kosten circa € 108.000,-

6.3 Bebouwd gebied

Voor maaisel dat vrijkomt in bebouwd gebied heeft het waterschap in 2007 de *Beleidsnota beheer en overname onderhoud stedelijk water* vastgesteld. In theorie zijn gemeente verantwoordelijk voor de afvoer van maaisel, maar in de praktijk doet het waterschap dit veelal. Op basis van de beleidsnota worden op dit moment afspraken gemaakt met gemeenten. De nota is zo opgesteld dat maatwerk mogelijk is. Daarnaast spelen er beleidsmatige ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het maaiselbeleid in bebouwd gebied, zoals de nieuwe Waterwet en nieuwe Wet Gemeentelijke Watertaken.

Hoofddijn van ons beleid is dat maaisel wordt afgevoerd als:

1. Het laten liggen van maaisel in strijd is met de openbare maatschappelijke functie (verstoring van de visuele kwaliteit, van bepaalde natuurfuncties of van recreatie);
2. Maaisel leidt tot verkeersonveilige situaties (maaisel kan leiden tot onvoldoende drainage van wegtaluds, waardoor verzakingsgevaar kan ontstaan);
3. Maaisel de aan- of afvoerfunctie van de watergang belemmert,
4. Maaisel een belemmering vormt voor het onderhoudsmaterieel;
5. Op de watergang een overstort uitmondt van een gemengd rioolstelsel, waarvan overstortingen hebben geleid tot (visuele) verontreiniging;
6. Het onderhoud wordt uitgevoerd met de boot. In dit geval zorgt het waterschap voor het afvoeren van het maaisel dat afdrijft door de maaiwerkzaamheden. De gemeente zorgt voor een veegvuiluitdraaiplaats, toegang tot de veegvuiluitdraaiplaats en een in- en uitlegplaats.

In de praktijk wordt momenteel voor slechts ongeveer 5% van de watergangen in bebouwd gebied het maaisel daadwerkelijk afgevoerd, zoals bij de Rundgraaf in Veldhoven en bij Waterborgh in Oisterwijk. Dit is exclusief de watergangen in bebouwd gebied na een overstort (zie hierboven onder 5) en de watergangen die worden gemaaid met een boot (zie hierboven onder 6).

Wijziging ten opzichte van het huidige beleid

Mede gezien de vele ontwikkelingen binnen het stedelijke waterbeheer en de lopende gesprekken over de invulling van het maaiselbeheer in bebouwd gebied, worden de bestaande afspraken over de afvoer van maaisel in bebouwd gebied gehandhaafd, zoals vastgesteld in *Beleidsnota beheer en overname onderhoud stedelijk water*. Daarnaast wordt het maaiselbeleid voor het bebouwde gebied op twee punten aangescherpt:

1. Het maaiselbeleid voor het bebouwd gebied, zoals vastgelegd in de *Beleidsnota beheer en overname onderhoud stedelijk water*, wordt geharmoniseerd met de beleidsbeslissingen uit de voorliggende *Nota Maaiselbeheer*, voor zover die aanvullend zijn. Dat wil bijvoorbeeld zeggen dat als het bestuur kiest voor aangescherpte doelstellingen uit de module milieu en gezondheid, die aangescherpte doelstellingen automatisch ook gelden voor het bebouwde gebied.
2. Generiek wordt bepaald dat er in bebouwd gebied geen maaisel wordt afgezet op particuliere terreinen (siertuinen) en in parken en plantsoenen. Formeel geldt hier de ontvangstplicht voor de

aangelanden, maar in de praktijk is het (vanwege draagvlak en maatschappelijke belangen) niet wenselijk het maaisel te laten liggen. Binnen de *Beleidsnota beheer en overname onderhoud stedelijk water* is er ruimte om dergelijke afspraken te maken; om onduidelijkheden te voorkomen wordt de afvoer van maaisel in dergelijke gevallen verplicht gesteld.

Kosten

In de praktijk wordt momenteel voor ongeveer 5% van de watergangen in bebouwd gebied maaisel afgevoerd. Gezien de huidige beleidsmatige en wettelijke ontwikkelingen is nog niet aan te geven hoe de uiteindelijke taakverdeling tussen waterschap en gemeenten rond het maaiselbeleid zal worden vormgegeven. Daarom is een goede inschatting van de kosten moeilijk te maken.

- ▶ Op dit moment wordt voor circa 10 km watergang in bebouwd gebied maaisel afgevoerd. De kosten bedragen circa € 15.000,-
- ▶ Afhankelijk van de uitwerking van de afspraken verwachten we dat op de langere termijn voor circa 25 km watergang in bebouwd gebied maaisel moet worden afgevoerd. De kosten bedragen dan circa € 37.500. De maximale kosten (afvoer van maaisel bij 50% van alle watergangen in bebouwd gebied) bedragen € 75.000,-

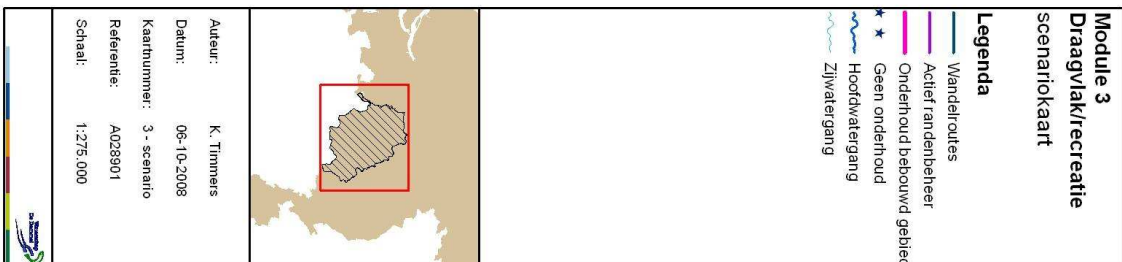
6.4 Fysieke belemmeringen en grote hoeveelheden maaisel

De toelichting op de Waterwet vermeldt dat maaisel afgevoerd moet worden als het tot fysieke belemmeringen leidt (bebouwing, smalle berm) of als het om 'grote hoeveelheden' gaat.

Voor bebouwd gebied – waar fysieke belemmeringen het vaakst zullen optreden - is beleid geformuleerd (zie boven). Voor het landelijk gebied is in de verschillende modules ook al beleid geformuleerd waardoor fysieke belemmeringen en/of grote hoeveelheden maaisel in de praktijk naar verwachting niet of nauwelijks meer zullen optreden.

We stellen voor om alleen maaisel af te voeren vanwege fysieke belemmeringen en/of grote hoeveelheden op verzoek van burgers of aangelanden en na toetsing door het waterschap. De kosten zullen naar verwachting te verwaarlozen zijn.

Maatregel	lengte (in km)
wandelpaden (evt kleipelen)	17,2 km
actierandenbeheer (ABR)	62 km
bebouwd gebied	96 km
total scenario (zonder overlap)	330 km

7 De vrijstellingsregeling

Binnen de Wet Milieubeheer bestaat sinds 2005 de landelijke *Vrijstellingsregeling plantenresten en tarragrond*. Hierdoor wordt het onder strikte voorwaarden mogelijk maaisel af te zetten en onder te werken op aanpalende percelen. Dit is een interessant alternatief voor het afvoeren en (laten) composteren van maaisel door een composteerbedrijf, omdat het kan bijdragen aan onze duurzaamheidsdoelen én goedkoper kan zijn. Op basis van de positieve ervaringen in de *gebiedspilot waterkwaliteit Kleine Beerze* stellen we voor de Vrijstellingsregeling breder in te zetten en maaisel dat aan de voorwaarden voldoet zo veel mogelijk in het gebied zelf af te zetten. Dit hoofdstuk gaat in op de voorwaarden voor het gebruik van de regeling en de situaties waarin de regeling gebruikt kan worden.

Foto: Uitrijden van maaisel op landbouwperceel in de gebiedspilot waterkwaliteit Kleine Beerze

7.1 Wettelijk kader en voorwaarden

In de *Vrijstellingsregeling plantenresten en tarragrond* wordt aangegeven onder welke voorwaarden van de regeling gebruik gemaakt kan worden. Uitgangspunt is dat het maaisel op aanpalende percelen wordt afgezet en dat het opgebrachte maaisel geen schade veroorzaakt. Dat is als volgt vertaald. De vrijstelling geldt als:

1. Het maaisel niet te ver van de plek waar het maaisel vrijkomt verspreid wordt (over het algemeen: binnen 100 meter) en
2. Het bermmaaisel 'schoon en onverdacht' is en
3. De hoeveelheid maaisel uit het oogpunt van een goede landbouwpraktijk in evenwichtige verhouding staat tot het oppervlak van het ontvangende perceel en
4. Het maaisel gelijkmatig wordt verspreid over het ontvangende perceel en
5. Deze verspreiding niet significant bijdraagt aan de verspreiding van nutriënten en zware metalen.

Deze voorwaarden zijn met opzet niet uitgewerkt in toetsingswaarden of normen, zodat de regeling beknopt, eenvoudig en uitvoerbaar blijft. Dat betekent dat het bestuur van het waterschap enige ruimte heeft voor eigen interpretatie en bestuurlijke keuzes. De belangrijkste bestuurlijke keuze betreft de invulling van de term 'schoon en onverdacht' (punt 2). Hiervoor hebben we in §2.2 (bestuurlijke keuze) al een voorstel gedaan. Hieronder doen we voorstellen voor de overige bestuurlijke keuzes.

Bij punt 3 en 4: Evenwichtige verhouding en verspreiding van maaisel

In de *Pilot Waterkwaliteit De Kleine Beerze* zijn we uitgegaan van maximaal 100 ton maaisel per deelnemer en maximaal 50 ton te verspreiden en onder te werken maaisel per hectare. Dit bleek een praktisch toepasbare invulling van het begrip te zijn. We blijven deze invulling voor de Vrijstellingsregeling gebruiken.

Bij punt 5: Geen significante verspreiding van nutriënten en zware metalen

Volgens de toelichting bij de vrijstellingsregeling moeten de voorwaarden en vrijstellingen dusdanig geformuleerd zijn dat de bescherming van het milieu zich er niet tegen verzet. Met inachtneming van de afstandseis, de invulling van 'schoon en onverdacht', de evenwichtige verhouding tussen maaisel en de ontvangende grond en de gelijkmatige verspreiding, is voldoende gewaarborgd dat er geen significante verspreiding van nutriënten en zware metalen plaatsvindt.

7.2 Voordelen en mogelijke risico's

De Vrijstellingsregeling maakt het mogelijk om maaisel dat normaal gesproken afgevoerd zou worden, af te zetten en te laten onderwerken op aanpalende percelen van aangelanden. Aangelanden tekenen dan een contract met het waterschap waarin de afzet van maaisel en de wederzijdse verplichtingen worden geregeld. Agrariërs sluiten een dergelijk contract op vrijwillige basis. Voor hun inspanningen krijgen ze een vergoeding. In de *gebiedspilot Waterkwaliteit Kleine Beerze* is hiervoor een standaardcontract ontwikkeld. De ervaringen in de gebiedspilot waren positief.

Voordelen

Er zijn vier belangrijke argumenten om van de Vrijstellingsregeling gebruik te maken en maaisel niet af te voeren naar een composteerder, maar op aanpalende percelen onder te werken:

1. **Duurzaamheid.** Door maaisel niet af te voeren naar een centraal gelegen composteerder, maar het onder te laten werken op aanpalende percelen, dragen we bij aan het tot stand brengen van een korte mineralenkringloop. We besparen op transportkosten en CO₂-uitstoot. Door het onderwerken van maaisel wordt het gehalte organische stof in de bodem verhoogd, wat gunstig is voor de bodemstructuur en de bodemvruchtbaarheid, wat de beregenings- en kunstmestbehoefte van het gewas op termijn kan verminderen.
2. **Maatschappelijk draagvlak.** Aangelanden krijgen een vergoeding voor het verwerken van maaisel. Zo kunnen ze een klein deel van hun waterschapskosten eenvoudig 'terugverdienen'. Dit kan gunstig zijn voor het draagvlak. Ook het benutten van de kleine kringloop en een efficiënter werkend waterschap zijn positief voor het draagvlak.
3. **Praktisch.** In een aantal situaties (afhankelijk van de gekozen modules) is het afvoeren van maaisel door het waterschap in logistiek opzicht complex en duur. Afzet van maaisel bij agrariërs is dan veel praktischer. Dit speelt met name bij Actief Randenbeheer (zie §6.2), waar maaisel – als voor deze module wordt gekozen – vaak op enkele geïsoleerde trajecten per watergang moet worden afgevoerd (meestal doen maar enkele agrariërs per watergang aan de vrijwillige regeling mee). Afzet op aanpalende percelen bespaart in dit geval veel logistieke en organisatorische kosten.
4. **Kosten.** De afzet van maaisel op percelen van aangelanden is aanmerkelijke goedkoper dan afvoer naar een gecertificeerde composteerder. Voor nat maaisel schatten we het voordeel op ongeveer €500 tot € 800 per kilometer (afhankelijk van het type watergang); voor droog maaisel op € 70 tot € 150 (afhankelijk van de breedte van het onderhoudspad). Tegenover dit directe voordeel staan overigens wel extra kosten voor organisatie en communicatie met agrariërs.

Mogelijke risico's

Tegenover deze voordelen staan ook enkele mogelijke risico's:

1. **Werkelijke kwaliteit maaisel.** De toepassing van verontreinigd maaisel op landbouwpercelen kan milieu- of gezondheidsschade tot gevolg hebben. In principe wordt dit risico uitgesloten omdat alleen 'schoon en onverdacht' maaisel toegepast wordt. Desalniettemin kan dit maaisel in de praktijk toch verontreinigingen bevatten. Zeker bij teelten als conservengroenteteelt gelden zeer strenge kwaliteitsnormen met hoge boetes bij overschrijding. Dit risico wordt ondervangen door

artikel 4.4 uit de standaardovereenkomst tussen waterschap en ontvangende agrariër. Dat artikel bepaalt dat het aan de ontvanger is om te bepalen of het maaisel op het betreffende perceel verwerkt kan worden zonder schade toe te brengen. Het waterschap is met ondertekening van de overeenkomst gevrijwaard van schade die ontstaat. Dit moet ook duidelijk met de ontvanger besproken worden.

2. **Overtreding wettelijke eisen door ontvanger.** Als maaisel conform alle eisen bij een aangelande is afgezet, kan deze ontvanger ervoor kiezen het maaisel niet direct onder te werken, maar het bijvoorbeeld te gebruiken als veevoer of om het te composteren. Daaraan zijn ook wettelijke regels verbonden. In de standaardovereenkomst is overigens opgenomen dat het maaisel *niet* als veevoer gebruikt mag worden.

De risico's op bijvoorbeeld verspreiding van onkruidzaden op percelen is verrekend in de vergoeding die aangelanden hiervoor ontvangen en is daarom niet apart opgenomen. De overeenkomst bepaalt dat de ontvanger uiteindelijk moet bepalen of het 'schone en onverdachte' maaisel aan *zijn* perceel geen schade toebrengt.

Een ander mogelijk gevolg van de keuze voor het gebruikmaken van de Vrijstellingsregeling is dat composteerbedrijven procedures starten. Nu al reageren verschillende composteerbedrijven elders in het land op initiatieven om maaisel op landbouwbedrijven af te zetten, met name als maaisel bij agrariërs op hopen blijft liggen en de verwerking van maaisel op composteren begint te lijken. Voor composteerbedrijven gelden namelijk (dure) milieueisen, zoals vloestofdichte vloeren en afdekking. De composteerbedrijven wijzen erop dat aangelanden aan dezelfde eisen moeten voldoen. In de praktijk zal ons risico gering zijn: de ontvangende aangelande moet namelijk voldoen aan de eisen uit de Vrijstellingsregeling die bepalen dat maaisel gelijkmatig moet worden verspreid en in evenwichtige verhouding moet staan tot de ontvangende grond.

Voorstel bestuurlijke keuze

Gezien de voordelen en de grotendeels uit te sluiten risico's stellen we voor om maaisel dat volgens voorliggende Beleidsnotitie Maaiselbeheer afgevoerd moet worden, zo veel mogelijk in het gebied zelf af te zetten (mits dat uiteraard aan de kwaliteitseisen voldoet). Dat wil zeggen dat overal waar op basis van dit beleidsdocument gekozen gaat worden voor het afvoeren van het maaisel, bekeken wordt of het verantwoord is dit maaisel op naastgelegen percelen te brengen in plaats van naar composteerbedrijven.

7.3 Toepassingsmogelijkheden in de praktijk

Een belangrijke voorwaarde voor gebruikmaking van de Vrijstellingsregeling is dat maaisel 'schoon en onverdacht' moet zijn. In de praktijk betekent dat, dat het in veel situaties niet mogelijk is om maaisel af te zetten bij aangelanden en onder te werken op aanpalende percelen (dat maaisel werd immers juist afgevoerd omdat het niet schoon of onverdacht was). De tabel geeft een overzicht van de situaties waarin van de Vrijstellingsregeling gebruik gemaakt kan worden.

Het betreft met name Teelt- en Mestvrije Zones en Actief Randenbeheer, en aanvullend bij ecologische verbindingzones (EVZ) en incidenteel bij fysieke belemmeringen en/of grote hoeveelheden. Wel moet worden bekeken of het maaisel schoon en onverdacht is (een deel van de 180 km waterloop die gemaaid wordt met een maaiboot of ene flexibodemmes is bijvoorbeeld niet 'schoon en onverdacht' en moet dus ook in de toekomst worden afgevoerd).

Afgedreven maaisel; provinciale ontheffing

Afgedreven maaisel valt strikt genomen niet onder de vrijstellingsregeling, met name vanwege de afstandsnormen. Maar vanuit milieuhygiënisch oogpunt zou dit maaisel in principe ondergewerkt kunnen worden (mits het schoon en onverdacht is). Daarom kunnen Gedeputeerde Staten in individuele gevallen ontheffing verlenen, mits het belang van de bescherming van het milieu zich daartegen niet verzet. Inmiddels hebben GS op 5 maart 2008 ontheffing verleend voor een groot deel van de watergangen die met de boot worden gemaaid. Op dit moment wordt onderzocht of een algemene provinciale ontheffing voor dit afdrijvend maaisel verleend kan worden.

In de praktijk betekent dit dus dat het maaisel dat vrijkomt in watergangen die met een boot gemaaid worden voor een groot deel al op percelen van aangelanden afgezet kunnen worden. Toepassing hiervan kan op termijn een jaarlijkse besparing van tienduizenden euro's tot gevolg hebben.

We stellen voor van deze provinciale ontheffing gebruik te maken.

Module	Vrijstellingsregeling toepasbaar?	Voorwaarden / toelichting	Max. aantal kilometer
Basismodule: wettelijk verplicht			
• Afgedreven maaisel / maaiboot / flexibodemmes	Ja, mits	Alleen met provinciale ontheffing mits schoon en onverdacht	180
• Niet 'schoon en onverdacht' maaisel op eigendommen aangelanden	Nee		
• Maaisel na overstorten op eigendommen aangelanden	Nee		
Module 1: Gezondheid & milieu			
• Niet 'schoon en onverdacht' maaisel op eigen eigendommen	Nee/ n.v.t.		
• Maaisel na overstorten op eigen eigendommen	Nee/ n.v.t.		
• Veterinaire risico's (Jacobskruid)	Nee		
• Teel- en mestvrije zones	Ja	Mits schoon en onverdacht	80
Module 2: Natuur & Ecologie			
• Ecologische verbindingzones	Ja	Mits Jacobskruid aanwezig	54
• Beekherstel en Natte Natuurparels	N.v.t.	Geen afvoer maaisel door waterschap	
• Maaisel met veel Grote Waternavel en/of andere exoten	N.v.t.	Vooralsnog geen apart afvoerbeleid	
Module 3: Recreatie & draagvlak			
• Recreative routes op onderhoudspaden	N.v.t.	Geen afvoer maaisel	
• Actief randenbeheer	Ja	Mits schoon en onverdacht	90
• Bebouwd gebied	Nee	Voldoet niet aan afstandseis	
• Fysieke belemmeringen / grote hoeveelheden	Ja	Mits schoon en onverdacht	incidenteel

Inschatting financiële consequenties

Uit een eerste berekening blijkt dat gebruikmaking van de Vrijstellingsregeling op de korte termijn tot een kostenbesparing van circa € 89.000 kan leiden en op de langere termijn van circa € 140.000,-. Tegenover die besparingen staan overigens wel enige extra kosten (zie onder).

7.4 Uitwerking en implementatie

Voor de uitwerking en implementatie van de Vrijstellingsregeling is nog de nodige aandacht nodig. Nadat het bestuur met deze Notitie Maaiselbeleid in heeft gestemd met het benutten van de Vrijstellingsregeling wordt een plan van aanpak opgesteld voor de verdere uitwerking en implementatiestrategie. Belangrijke onderdelen daarvan zijn:

- ▶ Afstemming met andere partijen (provincie en ZLTO, bijvoorbeeld rond Actief Randenbeheer);
- ▶ Interne afstemming met afdeling onderhoud over mogelijkheden en fasering;
- ▶ Financiële consequenties;
- ▶ Voorlichting voor agrariërs; werving van deelnemers;
- ▶ Afsluiten van contracten;
- ▶ Monitoring en evaluatie.

Voor de uitvoerders onderhoud vraagt de implementatie van de Vrijstellingsregeling enige aanpassingen in de organisatie en werkwijze. Er is blijvend meer afstemming en overleg met agrariërs nodig over de vraag waar en wanneer maaisel afgezet kan worden.

Ook zal er blijvend meer capaciteit nodig zijn voor handhaving, zeker in gevallen waarin aangelanden het maaisel zelf dienen te verzamelen en af te voeren (dit speelt bijvoorbeeld bij Actief Randenbeheer).

Tegenover de kostenbesparing door lagere afzetkosten staan dus ook nieuwe organisatiekosten. Onze inschatting is dat bij voldoende deelname het netto financiële effect duidelijk positief is.

8 Vervolg: implementatie en monitoring

Foto: Uitvoering van het maaiselbeleid

8.1 Vaststelling

Nadat het bestuur zich heeft uitgesproken voor één of meerdere modules voor het maaiselbeleid wordt deze discussienotitie aangepast tot de Beleidsnota Maaiselbeleid, waarin het waterschap zijn keuzes en motieven voor het maaiselbeleid verwoordt. De Beleidsnota Maaiselbeleid wordt vervolgens vastgesteld door het dagelijks en algemeen bestuur van het waterschap.

8.2 Implementatie en uitvoering

Het is de bedoeling het nieuwe maaiselbeleid vanaf januari 2010 in de praktijk in te voeren.

Kosten

Wordt gekozen voor een grotere intensiteit van afvoer en verwerking van maaisel dan kan het nieuwe beleid pas vanaf 2010 in werking treden aangezien hier in de begroting van 2009 nog geen rekening mee is gehouden. Dit betekent dus dat in de kosten in de voorjaarsnota 2009 (begroting 2010) opgenomen dienen te worden.

Verantwoordelijkheden

De uitvoering van het (bestaande en nieuwe) maaiselbeleid valt onder de verantwoordelijkheid van de afdeling instandhouden watersysteem. De *implementatie* van het beleid is voor een groot deel de verantwoordelijkheid van de procesmanager instandhouden en de in het proces werkzame uitvoerders en onderhoudsmedewerkers.

Interne communicatie

Zo snel mogelijk na de vaststelling van het nieuwe maaiselbeleid worden de medewerkers van het waterschap daarvan via bijeenkomsten op de hoogte gesteld. Daarbij gaan we vooral in op de vraag wat er in praktische zin verandert, wat dat voor het werk van de betreffende medewerkers betekent, en wat er van hen verwacht wordt.

Externe communicatie

Overheden, maatschappelijke organisaties, aangelanden en andere belanghebbenden stellen we van ons nieuwe maaiselbeleid op de hoogte via een korte publieksgerichte folder van ons nieuwe maaiselbeleid. De folder wordt gepubliceerd op www.dommel.nl en wordt toegestuurd aan koepelorganisaties (ZLTO, BMF, etc.) en gemeentes. Het waterschap organiseert zelf geen bijeenkomsten, maar zal op verzoek wel aanschuiven bij bijeenkomsten van het ZLTO, natuurorganisaties etc. Na vaststelling van de nota wordt een brief gestuurd naar de verschillende belangengroeperingen om hen te informeren over de door ons voorgestane communicatielijnen

Organisatie en materieel

Als er wordt gekozen voor een hogere intensiteit voor wat betreft de afvoer en verwerking van maaisel, dan zal er in eerste instantie voor worden gekozen een groot deel van dit werk uit te besteden. Binnen het waterschap is op dit moment te weinig personele capaciteit en materieel om extra afvoerwerkzaamheden uit te voeren. De kosten hiervan zijn reeds verdisconteerd in de kengetallen zoals weergegeven in de voorgaande paragrafen.

8.3 Monitoring en evaluatie

Jaarlijkse prestatie monitoring

De uitvoering van het nieuwe maaiselbeleid wordt jaarlijks gemonitord. Monitoring vindt plaats om in beeld te brengen:

1. in hoeverre het (nieuwe) maaiselbeleid daadwerkelijk in de praktijk wordt gebracht (en als dat voor bepaalde watergangen niet gebeurt, aan te geven wat daarvan de oorzaak is);
2. welke kosten met het nieuwe maaiselbeleid zijn gemoeid;
3. hoe gebruikers en betrokkenen het nieuwe maaiselbeleid beoordelen (klanttevredenheid).

Op basis van deze informatie kan de implementatie van het maaiselbeleid worden aangepast en/of kunnen eventuele knelpunten worden geïdentificeerd en opgelost.

Voor de eerste twee monitoringsdoelen brengen we jaarlijks de volgende parameters in beeld:

- het aantal kilometers watergang waar maaisel één- of tweezijdig wordt afgevoerd.
 - bij droog maaisel: het aantal hectares waar maaisel wordt afgevoerd (met name bij EVZs).
- Voor beide gevallen wordt aanvullend het aantal ton maaisel dat wordt afgevoerd, de kosten per ton en de kosten per km (of per ha) in beeld gebracht. Hierbij worden de kosten voor transport en verwerking uitgesplitst. Hiervoor is goede (aanvullende) GIS-informatie noodzakelijk.

De 'klanttevredenheid' brengen we via een evaluatie van het implementatietraject in beeld. Hierin gaan we in op de vraag of het maaiselbeleid aansluit op de verwachtingen van aangelanden, omwonenden, partners en van de eigen medewerkers van het waterschap. Ook worden eventuele knelpunten en oplossingen in kaart gebracht.

Zowel de monitoring als de evaluatie vallen onder de verantwoordelijkheid van de procesmanager instandhouden.

Evaluatie

In 2012 wordt het nieuwe maaiselbeleid geëvalueerd.

Bijlage 1: Overzicht normkosten

De tabel geeft een overzicht van de gemiddelde normkosten voor afvoer en compostering in euro's per kilometer voor verschillende categorieën maatregelen.

De gemiddelde normkosten zijn gebaseerd op inschattingen van ondermeer het aantal ton vrijkomend maaisel per type watergang / onderhoudspad, de breedte van het onderhoudspad, het type maaisel (nat / droog), de verzamel- en transportkosten en de stortkosten bij een composteerder. Het spreekt voor zich dat de kosten in de praktijk sterk kunnen variëren, ondermeer vanwege de toegankelijkheid van een watergang voor materieel.

Maatregelen per module		Kosten in € / km
Maatregelen uit basismodule		
▶	Afgedreven maaisel maaiboot	1300
▶	Vervuild maaisel op percelen aangelanden (incl. overstorten)	1200
Maatregelen uit module 1 milieu & gezondheid		
▶	Vervuild maaisel op eigen onderhoudspad (incl. overstorten)	1700
▶	Maaisel uit teelt- en mestvrije zones	1700
Maatregelen uit module 2 natuur & ecologie		
▶	Maaisel uit Ecologische Verbindingszone	800
Maatregelen uit module 3 recreatie & draagvlak		
▶	Klepelen van onderhoudspad	50
▶	Maaisel bij Actief Randenbeheer	1200
▶	Maaisel in bebouwd gebied	1500